

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет (ННІ) Захисту рослин, біотехнологій та екології

УДК 502.15:502.175(477.44)

ПОГОДЖЕНО
Декан факультету (Директор ННІ)
Захисту рослин, біотехнологій та екології
(назва факультету (ННІ))

(підпис)

Коломієць Ю.В.
(П.І.Б.)

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
агросфери та екологічного контролю
(назва кафедри)

(підпис)

Наумовська О.І.
(П.І.Б.)

“ ” 20 р. “ ” 20 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ТЕМУ: Екологічний контроль стратегії розвитку м. Вінниця на період до 2027 року.

Спеціальність 101-Екологія
(код і назва)

Освітня програма Екологія та охорона навколишнього середовища
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна
(освітньо – професійна або освітньо – наукова)

Гарант освітньої програми

Д.біол.н., Проф.
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Гайченко Віталій Андрійович
(П.І.Б.)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Д.біол.н., Проф.
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Чайка Володимир Миколайович
(П.І.Б.)

Виконала

(підпис)

Поліщук Вероніка Вікторівна
(П.І.Б. студента)

КИЇВ – 2021

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет (ННІ) захисту рослин, біотехнологій та екології

НУБІП України

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри екології агросфери та екологічного контролю

Кандидат с-г наук, доцент (науковий ступінь, вчене звання) Наумовська О.І. (підпис) (ПІБ)

«__» ____ 20__ року

НУБІП України

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Поліщук Вероніка Вікторівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

НУБІП України

Спеціальність 101-Екологія

Освітня програма Екологія та охорона навколишнього середовища

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської роботи Екологічний контроль стратегії розвитку м.Вінниця на період до 2027 року.

затверджена наказом ректора НУБІП України від ____ 20__ року № ____

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2021 12.08

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи опрацювати літературу по даній тематиці, закладання досвіду, вибрати частку дослідження, аналіз документів по темі, заключення висновків

Дата видачі завдання 23 жовтня 2020 р.

Завдання прийняв до виконання Поліщук В.В.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

НУБІП України

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи Чайка В.М.

(підпис) (прізвище та ініціали)

НУБІП України

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ..... 4

ВСТУП..... 5

Розділ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ
ДЕРЖАВНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ..... 7

1.1. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку»(аналіз чинного
документу)..... 7

1.2. Характеристика екологічної проблеми та необхідність державного
регулювання..... 14

1.3. Види та інструменти державного екологічного контролю..... 19

РОЗДІЛ 2 .СТАН ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ЇЇ КОНТРОЛЬ І
ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ..... 24

2.1. Фізико – географічний опис Вінницької області..... 24

2.1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості території
Вінницької області..... 25

2.1.2. Соціальний та економічний розвиток Вінницької області..... 25

2.2. Антропогенний вплив на природне середовище..... 31

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ПОКРАЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ
ДОВКІЛЛЯ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ДО 2027 РОКУ..... 40

3.1. Напрями державної політики України в галузі регіональної охорони
довкілля..... 40

3.2. Стратегія розвитку м. Вінниці на період до 2027 року..... 46

3.3. Система фінансування екологічної галузі Вінницької області..... 56

3.4. Шляхи удосконалення екологічного контролю стратегії розвитку м.
Вінниці на основі використання нових підходів до 2027 року..... 64

ВИСНОВКИ..... 68

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 71

НУБІП України

РЕФЕРАТ

Магістерська робота на тему: «Екологічний контроль стратегії розвитку м. Вінниці на період до 2027 року».

Магістерська робота складається з пояснювальної записки.

Пояснювальна записка виконана на 80 сторінках друкованого тексту, що складається з вступу, 3-х розділів, містить 10 таблиць, 1 рисунок та висновків.

Магістерська робота присвячена вдосконаленню екологічного контролю стратегії розвитку м. Вінниці на період до 2027 року.

В першому розділі характеризується Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку», а також пояснюються існуючі екологічні проблеми на сьогоднішній день, види та інструменти їх державного контролю.

В другому розділі представлено фізико-географічний аналіз Вінницького регіону та розглянуто антропогенний вплив в рамках наведеного регіону.

В третьому розділі визначено державну політику України в напрямку охорони довкілля, проведено аналіз Стратегії м. Вінниці на період до 2027 року, в тому числі розглянуто систему фінансування екологічної галузі в Україні та наведено рекомендації стосовно покращення екологічного контролю стратегії розвитку Вінницького регіону на основі використання нових підходів до 2027 року.

Ключові слова: ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ, ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ, СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ.

НУБІП України

ВСТУП

Повноцінне входження України в європейський та світовий простір тісно пов'язане із формуючими процесами сучасної розвинутої держави, здатної забезпечувати свої національні інтереси. В нашій країні, як і в інших країнах світу, активно розвивається та запроваджується стратегічний підхід до планування сталого територіального розвитку. Це пов'язано з перевагами даного методу для всіх основних учасників цього процесу.

Актуальність роботи. Зростаюча антропогенна діяльність в умовах екологічної кризи зумовлює постійну присутність в навколишньому середовищі умов і факторів, що створюють небезпеку важливим інтересам не тільки особи, але і суспільства, держави. Як відомо, екологічна безпека – стан захищеності життєво-важливих інтересів в процесі взаємодії суспільства і природи.

Джерелом екологічної небезпеки є забруднене самою людиною довкілля. Забезпечення національної безпеки в екологічній сфері стає актуальним напрямком діяльності як держави, так і громадськості.

Особливості формування екологічної політики є предметом наукових розвідок українських учених О.М. Алімова, І.К. Бистрякова, В.А. Голяна, Л.В. Дейнеко, Ш.І. Кабулліна, І.О. Іртішевої, Л.В. Левковської, Я.В. Остафійчука, Т.В. Стройко, М.А. Хвесика, В.В. Химинця. Незважаючи на значний науковий доробок із обраної теми, дослідження засад регулювання екологічного контролю залишається актуальним.

Мета роботи: Метою магістерської кваліфікаційної роботи є стратегічна оцінка сталого територіального розвитку Вінницької області.

Об'єкт дослідження - є екологічний контроль.

Предмет дослідження - теоретико-методичні та прикладні основи екологічного контролю стратегії розвитку Вінницької області.

Так, для ефективної роботи, спрямованої на досягнення даної мети

збудований ряд завдань, а саме:

- охарактеризувати та проаналізувати «Екологічний паспорт міста»;

- з'ясувати екологічні проблеми м. Вінниці та необхідність їх

державного регулювання;

- визначити види та інструменти державного екологічного контролю, а

саме звернути увагу на документ Закон України «Про охорону навколишнього середовища»;

- виконати фізико-географічний опис Вінницької області, зокрема

розглянути географічне розташування, кліматичні особливості території

Вінницької області, розглянути соціальний та економічний розвиток

Вінницької області;

- з'ясувати антропогенний вплив на природне середовище;

- визначити напрямки державної політики України в галузі

регіональної охорони довкілля;

- розглянути стратегії розвитку м. Вінниці на період до 2027 року;

- провести аналіз системи фінансування екологічної галузі Вінницької

області;

- рекомендувати шляхи удосконалення екологічного контролю

стратегії розвитку Вінницького регіону на основі використання нових підходів до 2027 р.

Методи досліджень. Методами у проведенні даного дослідження є

методи порівняння, метод спостереження, метод комплексної оцінки обліку

поточник зобов'язань, бібліографічний метод, статистичний метод, аналітичний метод.

Теоретична цінність і прикладна значущість отриманих

результатів. Рекомендації, які були дані у процесі дослідження, і практичні

рекомендації щодо покращення екологічного контролю стратегії розвитку

Вінницької області можуть бути використані одразу ж із пунктами стратегії

розвитку Вінницької області у майбутньому.

НУВБІП УКРАЇНИ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ДЕРЖАВНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ

1.1. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» (аналіз чинного документу)

В даний час перед людством стоїть ряд проблем, з якими жодна нація не в силах впоратися самостійно. До проблем, вирішення яких вимагає міжнародного співробітництва, відносяться питання екології, сталого соціально-економічного розвитку, невиснажливого і раціонального використання природних ресурсів.

З 12 жовтня 2018 року в Україні набув чинності Закон «Про стратегічну екологічну оцінку». Передумовою впровадження Закону було підписання

Угоди про асоціацію України з ЄС і прийняття закону України «Про оцінку впливу на навколишнє середовище» (ОВС). Слід зазначити, що стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це процедура визначення, опису і аналізу наслідків для навколишнього середовища і здоров'я населення від реалізації державних програм планування та розвитку. СЕО проводиться при розробці відповідного документа держпланування до моменту його затвердження.

Закон встановлює в Україні механізм стратегічної екологічної оцінки (СЕО), який діє в країнах Європейського Союзу та передбачає, що всі важливі документи, зокрема, державні програми, повинні, у першу чергу, проходити стратегічну екологічну оцінку з урахуванням необхідних імовірних ризиків

тих чи інших дій для довкілля. Метою ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» є встановлення сфери застосування та порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування на довкілля. Закон

розроблений на виконання пункту 239 плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, спрямований на імплементацію Директиви 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 р. про оцінку наслідків окремих планів та програм для довкілля.

З прийняттям у 2018 році Закону України «Про стратегічну екологічну

оцінку» процес розробки регіональних стратегій соціально-економічного розвитку придбав регламентований характер. До теперішнього часу в Державній автоматизованій інформаційній системі «Управління» розділ «Документи стратегічного планування» містилось 79 стратегій соціально-економічного розвитку суб'єктів та 53 регіони представили схеми територіального планування. У законі зазначається, що стратегічне планування покликане не тільки зміцнити національну безпеку, а й забезпечити вирішення завдань сталого соціально-економічного розвитку України.

Практика розробки стратегій соціально-економічного розвитку регіонів, у рамках регламентованих зазначеним законом процедур, дозволяє відзначити недоліки як в методичному, так і в нормативно-правовому забезпеченні цієї процедури. Ряд зауважень було висловлено вченими практично відразу при появі законопроекту [2]. На думку авторів, одним з важливих і актуальних аспектів розробки соціально-економічної стратегії в регіоні, не відбитим у Законі України «Про стратегічну екологічну оцінку», є стратегічна екологічна оцінка (CEO).

Різноманітні трактування CEO спираються на базове визначення, наведене в Протоколі СЕК ООН про CEO (стаття 2), де зазначається, що «стратегічна екологічна оцінка» означає оцінку ймовірних екологічних, в тому числі пов'язаних з здоров'ям населення, наслідків та включає в себе визначення сфери охоплення екологічної доповіді і його підготовки, забезпечення участі громадськості і отримання її думки, а також облік в плані або програмі положень екологічної доповіді і результатів участі громадськості і висловленого нею думки». В окремому виданні Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), присвяченому практичним питанням застосування CEO, вказується, що CEO відноситься до цілого ряду «аналітичних і заснованих на широкій участі підходів, які спрямовані на інтеграцію екологічних міркувань в політику, плани і програми та оцінку взаємозв'язку з економічними і соціальними міркуваннями». В цьому ж

керівництві вказані основні принципи, що сприяють удосконаленню процесу розробки політики, планування та прийняття рішень за допомогою СЕО.

Включення СЕО в процедуру формування стратегії соціально-економічного розвитку регіону дозволяє також поліпшити практику взаємодії різних зацікавлених осіб, що призводить до зростання довіри громадськості в процесі прийняття і реалізації управлінських рішень, підвищує ефективність стратегічного планування. Окрім всього, прозорість процедури оцінки і включення в процес обговорення всіх зацікавлених сторін є принципово важливими атрибутами СЕО для планів і стратегій [4].

В законі визначено методологію проведення стратегічної екологічної оцінки, яка складається з шести етапів. Розглянемо їх детальніше.

Етап 1. Підготовчий.

1.1. Ухвалення рішення про проведення СЕО. В даний момент в Україні не визначена законодавча процедура проведення СЕО. Тому рішення щодо проведення СЕО може бути прийняте міським головою чи міською радою.

1.2. Створення робочої груп з СЕО та забезпечення її постійної взаємодії з усіма розробниками стратегії. Робоча група формується з представників органів влади та місцевого самоврядування, експертів з охорони довкілля, науковців, представників громадськості та інших заінтересованих сторін.

1.3. Визначення кола органів влади, які братимуть участь у консультаціях. СЕО передбачає необхідність проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я, яким має бути надана можливість прокоментувати проект стратегії та екологічний звіт.

1.4. Визначення кола заінтересованих сторін і необхідного ступеня залучення громадськості до консультацій та участі. Успішна і ефективна участь громадськості є важливою для успіху СЕО. Відповідно до Протоколу про СЕО громадськості мають бути надані можливості для участі в СЕО. Проект стратегії та екологічний звіт мають бути своєчасно доведені до відома

громадськості.

1.5. Інформування громадськості. Вимоги до інформування громадськості передбачені у статті № 5 «Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішення та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська конвенція). Інформування громадськості є важливою складовою на всіх етапах СЕО. На підготовчому етапі необхідно проінформувати про початок процесу СЕО та формування робочої групи з СЕО.

Етап 2. Визначення сфери охоплення СЕО.

2.1. Визначення ключових екологічних проблем. Огляд екологічних проблем необхідний для того, щоб допомогти зосередити СЕО на тих складових довкілля, які є важливими для міста.

2.2. Визначення просторових і часових меж оцінки. Просторовий масштаб оцінки має охоплювати природні, соціально – економічні та культурні ресурси і взаємодії між ними, а також практику землекористування, на яку може потенційно вплинути будь який з розроблених альтернативних сценаріїв.

2.3. Проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я щодо того, яка інформація має бути включена до екологічного звіту.

Етап 3. Оцінка екологічної ситуації на території міста.

3.1 Збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля включаючи значення ключових екологічних показників. Необхідно визначити складові довкілля (як екологічні, так і соціально культурні) на яких буде зосереджено увагу СЕО. Важливо визначити головні показники, які характеризують стан складових довкілля (наприклад, показники якості води, показники стану здоров'я населення тощо). Ці показники дадуть можливість особам, котрі приймають рішення, оцінити зміни у довкіллі, зосередивши увагу на тих параметрах, які реагуватимуть на зміни і створюватимуть

зворотній зв'язок, а також на тих параметрах, моніторинг яких буде ефективним.

3.2. Проведення SWOT – аналізу з точки зору екологічної ситуації.

Виявлення загроз сприятиме оцінці їхнього впливу на довкілля, а визначення можливостей сприятиме пошуку шляхів зменшення впливу планової діяльності на довкілля.

3.3. Проведення аналізу трендів стану довкілля. Якісна оцінка екологічних проблем розвитку міста в минулому (з наголосом на головні тенденції та очікувані проблеми) є основою для початку розроблення документації СЕО.

Етап 4. Проведення СЕО (оцінка запропонованих заходів щодо впливу на довкілля та відповідність регіональним екологічним цілям).

4.1. Оцінка ступеню врахування регіональних екологічних цілей в стратегічних і оперативних цілях стратегії. Група з СЕО оцінює ступінь врахування природоохоронних регіональних цілей в рамках пропонованої стратегії розвитку. Для цього використовується екологічне законодавство, регіональні стратегічні документи та екологічні програми.

4.2. Проведення консультацій з громадськістю щодо екологічних цілей. Результати оцінки ступеню врахування регіональних екологічних цілей слід обговорити з громадськістю для того, щоб зібрати зауваження та пропозиції і врахувати їх в документації з СЕО.

4.3. Визначення можливих чинників змін антропогенного та природного характеру. Чинники змін у місті можуть бути антропогенними або природними. Зміни екологічної ситуації в місті часто обумовлені енергетичною взаємодією економічних, адміністративних, демографічних і соціально – культурних чинників, а також рівнем розвитку промисловості, сільського господарства, науки і технологій. Чинниками змін можуть бути розширення або скорочення певних галузей економіки (гірничодобувна промисловість, енергетика, сільське господарство, переробна промисловість,

лісове господарство тощо); зміна моделей міського та сільського розвитку; розширення або звуження взаємодії між органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадськими організаціями, зміни чисельності населення в місті; зміни у практиці землекористування тощо.

4.4. Проведення оцінки стратегії на складові довкілля та на стан здоров'я й добробут населення. У випадку, коли у стратегії передбачаються конкретні заходи і проекти, що мають територіальну прив'язку, група з SEO оцінює вплив пропонованих заходів на складові довкілля (вплив на атмосферне повітря, воду, ґрунти, природні ресурси, флору і фауну), а також на стан здоров'я і добробуту населення (небезпека для здоров'я населення, соціально-економічні наслідки, поводження з відходами, транспорт, розвиток інфраструктури, естетичні характеристики території, використання ландшафтів для рекреаційних цілей тощо).

Етап 5. Розроблення документації з SEO та передача на затвердження.

5.1. Підготовка екологічного звіту та рекомендацій щодо запобігання скорочення або пом'якшення потенційних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення, які можуть бути результатом реалізації стратегії. Усі етапи проведення SEO мають знайти в своє відображення в екологічному звіті.

На основі проведеного аналізу група з SEO готує рекомендації щодо запобігання, скорочення або пом'якшення потенційних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення, які можуть бути результатом реалізації стратегії.

5.2. Обговорення документації, збір і врахування пропозицій заінтересованих органів влади та громадськості. Обговорення документації з SEO є суттєвою складовою SEO, оскільки це дозволяє не лише ознайомити громадськість з результатами SEO, а й зібрати пропозиції заінтересованих органів влади та громадськості до стратегії. Заінтересовані органи влади можуть оцінити правильність організації процесу SEO та оцінити якість документації з SEO.

5.3. Розроблення остаточного проекту документації з SEO та передача

в міську раду для розгляду та ухвалення. Група з SEO забезпечує врахування в екологічному звіті рекомендацій заінтересованих органів влади та громадськості (громадських організацій).

5.4. Забезпечення доступу громадськості до розробленої документації.

Розроблена документація з SEO має розміщуватися на веб – сайті міської ради поряд із затвердженою стратегією розвитку міста.

Етап 6. Моніторинг фактичного впливу впровадження стратегії на довкілля.

6.1. Створення системи моніторингу та оцінки впливу стратегії на довкілля. Документація з SEO має містити пропозиції щодо організації системи моніторингу впливу впровадження стратегії на довкілля. Ця система має враховувати той факт, що планування розвитку – це поступовий процес, який залежить від розроблення та схвалення стратегії, відбору проектів і

програм з її реалізації, моніторингу фактичного впливу та запуску нового циклу планування. У зв'язку з цим, хід реалізації стратегії необхідно контролювати з урахуванням:

1) показників, які характеризують виконання природоохоронних заходів під час реалізації стратегії;

2) результатів ОВНІС окремих проектів, які виконуватимуться в рамках стратегії. Результати такого моніторингу необхідно буде враховувати під час оновлення стратегії або підготовки нових стратегічних документів.

6.2. Утворення робочого органу з моніторингу впливу стратегії на довкілля. Для моніторингу впливу стратегії на довкілля має бути створений робочий орган. Цей орган може функціонувати у складі робочої групи з моніторингу стратегії. Робочий орган з моніторингу має забезпечити доступ громадськості та органів влади до результатів моніторингу.

Таким чином ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» врегулював механізм стратегічної екологічної оцінки (SEO), який діє в країнах Європейського Союзу відповідно до директиви ЄС 2001/42 та передбачає, що всі важливі документи, зокрема, державні програми та плани,

повинні проходити стратегічну екологічну оцінку з урахуванням ймовірних ризиків тих чи інших дій для довкілля.

1.2. Характеристика екологічної проблеми та необхідність її державного регулювання

Екологія займає важливе місце в розвитку держави, надаючи з кожним роком все більший вплив на економічний розвиток країни. Вплив проблем, пов'язаних з екологією тягне за собою масу труднощів, які в свою чергу негативно відбиваються на економіці країни.

При вивченні теоретико-методологічних засад у сфері реалізації екологічного контролю необхідно, насамперед, з'ясувати деякі сутнісні особливості таких термінологічних словосполучень, як «екологічна проблема». Так, екологічна проблема — це зміна природного середовища, в результаті антропогенних впливів або стихійних лих, що веде до порушення структури і функціонування природи.

Екологічні проблеми зачіпають кожен живу істоту, не залежно від того було воно причетне до створення цієї проблеми чи ні. Саме з цієї причини екологічні проблеми мають сильний вплив та значення в розвитку держав.

Труднощі, пов'язані з екологією, в наш час, найчастіше виникають через протиріччя людської діяльності і природного розвитку навколишнього середовища, оскільки кількість таких конфліктів різко зростає і на це так само впливає і нерівномірний розподіл науково-технічного і соціально-економічного розвитку країн та регіонів [3].

На рис. 1.1. представлено класифікацію видів забруднення навколишнього середовища.

НУБІП України

Забруднення навколишнього середовища

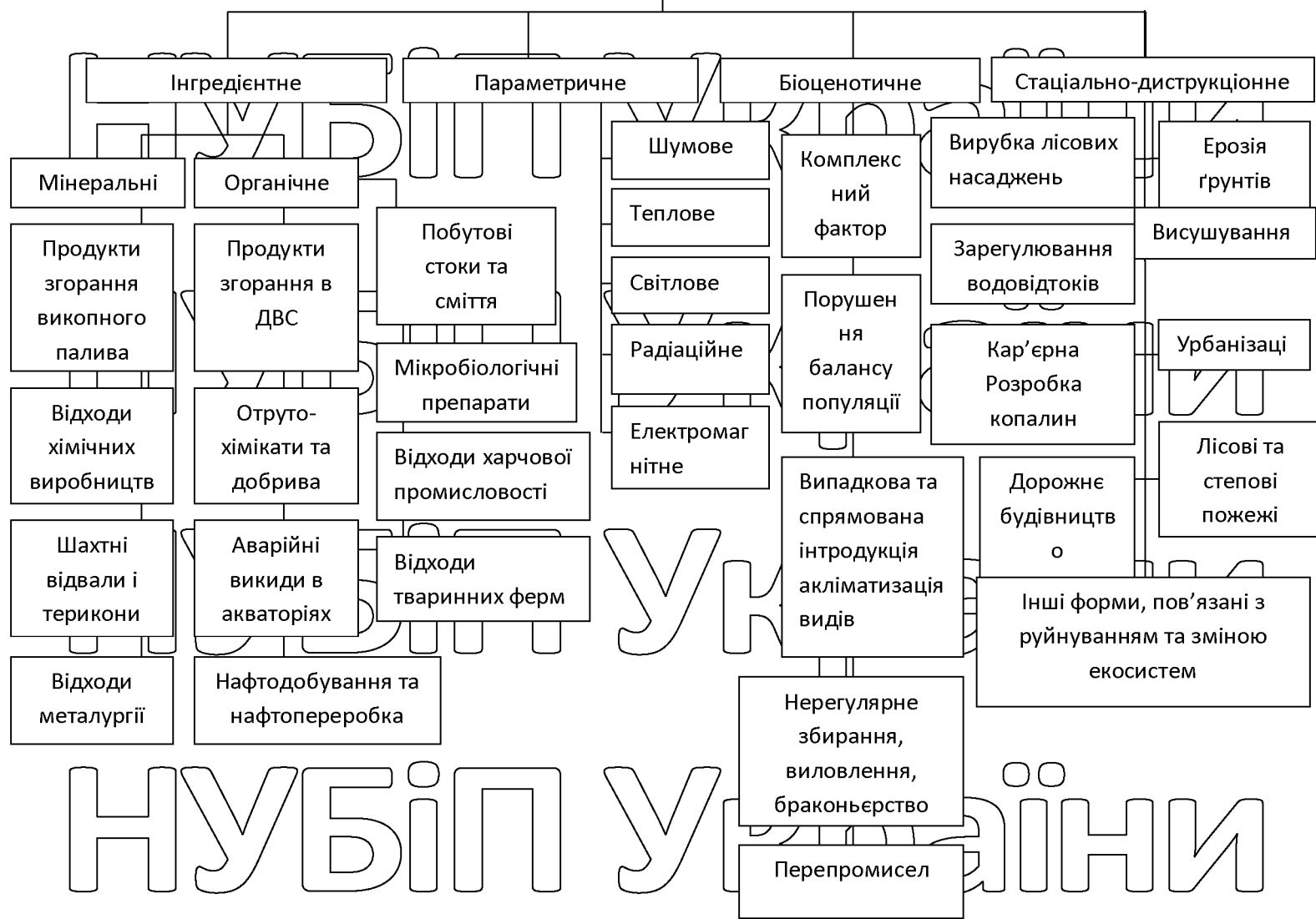

Рис. 1.1 Класифікація забруднень навколишнього середовища [6]

Отже найважливішими глобальними екологічними проблемами, що стоять перед сучасною людиною, є:

- забруднення навколишнього середовища;
- парниковий ефект;
- фотохімічний смог;
- деградація ґрунтів;
- проблеми відходів;
- скорочення генофонду біосфери.

Безсумнівно, вище викладено не весь перелік проблем, з якими стикається сучасне людство. Це основні проблеми, які існують в кожному місті та регіоні.

Багатогранність проблем, що виникають в процесі взаємодії природи і суспільства, їх взаємозв'язок з проблемами громадської сфери, різні територіальні масштаби визначають необхідність розділити їх на проблеми:

- глобальні, що мають планетарний, загальнолюдський характер, рішення яких можливо лише на загальнолюдському рівні (наприклад, руйнування озонового шару атмосфери, парниковий ефект);

- регіональні, актуальні для великих територій, які нерідко виходять за межі однієї держави, рішення яких можливе на загальнодержавному або міждержавному рівні (наприклад, проблеми Приазов'я, Альпійського регіону, Чорнобиль);

- локальні (місцеві) найбільш обмеженого характеру, що стосуються як територіальних комплексів, так і одиничних об'єктів, рішення яких здійснено на місцевому рівні (наприклад, проблема забруднення і деградації Амурської затоки Японського моря).

Грань між територіальними рівнями умовна: локальні проблеми в комплексі формують проблеми регіональні, регіональні здатні переростати в глобальні.

Екологічні проблеми можна також розділити на виникаючі в сферах

неживої природи (в атмосфері і навколоземному просторі, гідросфері і літосфері) і що виникають в біосфері.

Власне екологічні проблеми тісно змикаються з проблемами соціальними, які виникають в суспільному середовищі. Під їх впливом

формується морально-психологічний клімат середовища проживання, від їх стану багато чого залежить, можливість реалізації духовних і матеріальних

запитів людини. Таким чином, навколишнє середовище для людини, істоти як біологічного, так і громадського, - це комплекс природно-екологічних і

соціальних умов, в яких проходить його виробниче, духовне і особисте життя.

Гострота і необхідність вирішення екологічних проблем, які більшою мірою набувають глобального характеру, усвідомлені сьогодні практично у

всіх країнах світу. Необхідність державного регулювання у галузі охорони довкілля обумовлена і тим, що вирішити дану проблему, тільки за рахунок

чисто ринкових механізмів, неможливо. Ринкова система ефективна при використанні і розподілі ресурсів, що мають грошову оцінку, і дає збої при

використанні ресурсів із заниженою ціною або безкоштовних, до яких відносяться і природні ресурси.

Метою державного регулювання в галузі охорони навколишнього середовища є перехід до сталого розвитку, що забезпечує збалансоване

рішення соціально-економічних завдань, проблем збереження сприятливого навколишнього середовища і природно-ресурсного потенціалу.

Основні завдання державного регулювання в галузі охорони довкілля:

- поліпшення стану навколишнього середовища шляхом екологізації економічної діяльності;

- формування правової основи економічного механізму регулювання природокористування і охорони навколишнього середовища;

- створення умов для становлення нової моделі господарювання та широкого застосування екологічно орієнтованих методів управління;

- активна участь в міжнародних екологічних заходах;
- формування ефективної інформаційної системи екологічної безпеки.

Також, необхідно розглядати соціальну ефективність застосовуваних інструментів державного регулювання. Наприклад, заходи щодо стимулювання природоохоронних заходів можуть викликати значне збільшення витрат виробництва, що в крайніх випадках може привести до зменшення інвестицій, скорочення виробництва або навіть до закриття підприємства. Заходи щодо посилення природоохоронних заходів можуть суперечити забезпеченню рівня зайнятості в умовах високого безробіття. З іншого боку, заходи по захисту навколишнього середовища можуть надавати і позитивний вплив на рівень зайнятості.

Наприклад, через створення нових робочих місць у виробничій та адміністративній сферах, пов'язаних з контролем за здійсненням природоохоронних заходів. В кінці-кінців важко оцінити загальний соціальний ефект реалізованих заходів.

По-четверте, слід враховувати політичну здійсненність заходів по посиленню захисту навколишнього середовища. Таким чином, для досягнення мети природоохоронної політики необхідно визначити її пріоритети і розглянути всі наслідки планових заходів.

Особливість системи державного регулювання природоохоронної діяльності полягає в наявності кількох рівнів регулювання: загальнодержавного, регіонального та місцевого.

Отже необхідність державного регулювання в галузі охорони довкілля пов'язана із загостренням проблеми екологічної безпеки. В процесі виробничої діяльності, а також при особистому споживанні мають місце значні викиди в навколишнє середовище. Навколишнє середовище має асиміляційну здатність, тобто здатність поглинати забруднення та відходи без шкоди для екологічних систем. Наприклад, біологічна рівновага в водоймах підтримується, якщо шкідливі органічні речовини, що потрапили у воду в результаті забруднення, повністю знищуються бактеріями без будь-яких негативних наслідків.

1.3. Види ті інструменти державного екологічного контролю

Державний екологічний контроль — це діяльність за дотриманням екологічного законодавства, нормативів і правил, виконанням заходів щодо охорони навколишнього середовища.

На практиці екологічний контроль не зводиться лише до контролю в галузі охорони навколишнього середовища. До складу екологічного законодавства, на кшталт України входить Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», так і акти природо-ресурсного законодавства — Земельного кодексу України, Водного кодексу України та інших актів. Відповідно, екологічне законодавство регулює відносини не тільки по охороні навколишнього середовища, а й по використанню природних ресурсів.

Закономірно, що екологічний контроль у своєму змісті включає діяльність і щодо дотримання правових вимог природокористування. З урахуванням сказаного, екологічний контроль можна визначити як діяльність уповноважених суб'єктів з перевірки і забезпечення додержання та виконання вимог законодавства щодо використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища.

2. Важливим для екологічного права і практики у сфері взаємодії суспільства і природи є питання про види такого контролю. Види екологічного контролю, який проводиться або повинен проводитися, визначаються в законодавстві. Відповідно до чинної редакції Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» в Україні здійснюється державний, виробничий і громадський контроль в області охорони навколишнього середовища.

Водний кодекс України передбачає лише державний контроль і нагляд за використанням і охорону водних об'єктів. Цим кодексом передбачена муніципальна власність на водні об'єкти, а повноваження органів місцевого самоврядування по контролю за їх використанням і охороною не встановлені.

НУБІП України
Земельний кодекс України містить вимоги щодо державного земельного контролю, муніципальному і громадському земельному контролю.

Безсумнівно, муніципальний екологічний контроль потрібний і важливий.

НУБІП України
Муніципалітети є найпоширенішими і масовими суб'єктами публічної влади. Багато екологічних проблем мають локальний характер, починаються з муніципального рівня. Згадаймо, що історично охорона природи починалася з муніципального рівня. І практично муніципалітети завжди проводили і

НУБІП України
проводять екологічний контроль. Наприклад, для будь-якого населеного пункту важливим є такий напрямок, як чистота дворів, вулиць, парків, інших громадських місць. Багато ЖЕКів (ДЕЗів) на сучасному етапі цим успішно займаються. Очевидно, у муніципального та державного екологічного контролю різні можливості.

НУБІП України
З урахуванням реальних можливостей при регулюванні такого контролю повинен прийматися до уваги їх потенціал, реальні можливості, що стосуються кадрового, фінансового, інструментального та іншого забезпечення. Відповідно, повинні визначатися завдання, повноваження з ведення такого контролю, визначитися об'єкти контролю.

НУБІП України
Від інших видів істотно відрізняється громадський екологічний контроль. Якщо, наприклад, державний, муніципальний, виробничий контроль повинні здійснюватися уповноваженими суб'єктами в обов'язковому порядку, то суспільний контроль — завжди добровільний та ініціативний. Ніхто не має права примушувати громадську екологічну організацію або окремих громадян проводити контроль. Тому на «круглому столі» «Правові проблеми державного, муніципального та іншого видів екологічного контролю в Україні» доречно прозвучала теза про

НУБІП України
стимулювання громадського контролю, який теж може бути ефективним та корисним.

НУБІП України
Соціально та екологічно відповідальна держава, для підвищення

ефективності реалізації своєї екологічної функції, зацікавлена в залученні громадськості до природоохоронної роботи, в тому числі у формі контролю. Зокрема, зіткнувшись наприкінці 60-х років з труднощами реалізації природоохоронного законодавства, за допомогою традиційних, примусових правових засобів, в США була усвідомлена необхідність введення нових механізмів контролю суспільства і його окремих членів за дотриманням цього законодавства.

Особливу роль в системі екологічного контролю грає державний контроль. Ця роль визначається статусом державних органів в механізмі екологічного права. У тріаді суб'єктів — громадянин, підприємство і держава — державні органи займають особливе місце. Вони володіють особливими правовими та адміністративними засобами для забезпечення реалізації екологічних вимог законодавства, маючи можливість вдатися при необхідності до державного примусу. Перш за все на них покладена відповідальність за забезпечення охорони навколишнього середовища та раціональне природокористування в рамках екологічної функції держави.

Перш за все з них громадяни вправі запитувати за недотримання їх екологічних прав і законних інтересів та законодавства про навколишнє середовище в цілому.

3. У механізмі екологічного права екологічний контроль займає особливе місце. Як правова міра, яка передбачає необхідність перевіряти виконання вимог екологічного законодавства і забезпечення їх дотримання, екологічний контроль зумовлює ефективність всього екологічного права. З ним, наприклад, в основному пов'язано виявлення екологічних правопорушень та притягнення до юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. За наявними даними, більшість промислових підприємств працює на основі нормативів тимчасово узгоджених викидів забруднюючих речовин в природу, що мають особливий правовий режим. Ці нормативи встановлюються на певний період часу з одночасним затвердженням плану зниження викидів. Забезпечення дотримання цього плану — завдання

контролю.

Загалом в основу формування екологічної політики України було покладено базовий принцип, згідно з яким екологічна безпека держави стала важливим елементом і складовою національної безпеки. Положення, що розвивають цей принцип, було закріплено Конституцією України, низкою інших законів та підзаконних нормативно-правових актів. Суть державного регулювання охорони навколишнього природного середовища визначається екологічною політикою держави, яка спрямовується на збереження безпечного для існування живої і неживої природи довкілля, на захист життя та здоров'я населення від негативного впливу забруднення навколишнього природного середовища, на досягнення гармонічної взаємодії суспільства і природи, на охорону, раціональне використання й відтворення природних ресурсів [5].

Одним з основних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у зазначеній сфері, є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.). Цей закон визначає засади й рамки діяльності щодо захисту довкілля, передбачає реалізацію державних екологічних програм, стверджує право власності на природні ресурси. Законом визначено такі цілі: регулювання захисту довкілля, використання природних ресурсів і підтримання екологічної безпеки; запобігання можливій шкоді довкіллю від економічної та іншої діяльності; збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, які є частиною історичної і культурної спадщини України.

Іншими нормативно-правовими актами є: Земельний кодекс України (2001 р.), Водний кодекс України (1995 р.), Лісовий кодекс України (1994 р.), Кодекс України про надра (1994 р.), Закон України «Про природно-заповідний фонд» (1992 р.), «Про охорону атмосферного повітря» (1992 р.), «Про тваринний світ» (2001 р.), «Про використання ядерної енергії та радіаційну

безпеку» (1995 р.), «Про екологічну експертизу» (1995 р.), «Про виключну (морську) економічну зону України» (1995 р.), «Про питну воду та питне водопостачання» (2002 р.), «Про утилізацію радіоактивних відходів» (1995 р.), «Про відходи» (1998 р.) тощо.

Перш за все, на основі систематичного державного екологічного контролю може бути забезпечено стягнення платежів за понадлімітне забруднення навколишнього середовища, що є економічним стимулом для підприємств модернізувати свої виробництва. На практиці, через відсутність ефективного контролю, платежі за забруднення стягуються мінімальні — в межах встановлених лімітів.

Потенціал екологічного контролю посилюється за рахунок інших заходів в механізмі екологічного права, які виконують контрольну функцію.

До таких заходів можна віднести державну екологічну експертизу, екологічне ліцензування, екологічну сертифікацію. Так, при проведенні державної екологічної експертизи перевіряється, в якому ступені в проєкті запланованій діяльності виконані вимоги екологічного законодавства. При проведенні державної екологічної сертифікації перевіряється відповідність виробленого екологічно значимого виробу екологічним вимогам.

Таким чином можна сказати, що відсутність державного контролю негативно позначається і на виробничому та іншому контролі. І, навпаки, ефективний державний контроль не може не спонукати до активних дій і виробничий, і інший контроль.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. СТАН ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ЇЇ КОНТРОЛЬ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Фізико-географічний опис Вінницької області та м.Вінниці

Стратегічним завданням держави є довгостроковий соціально-економічний розвиток регіонів, можливість якого багато в чому залежить від грамотного регіонального управління. Основою ефективного регіонального управління є точна і досконала побудова та налагодження процесів, які забезпечують комплексний розвиток регіону.

У розвинених країнах рівні соціально-екологічного розвитку регіонів стають все менш помітними. Характерною рисою розвинутої екології стає вирівнювання умов життя населення, приблизно однаковий розподіл продуктивних сил, благ і ресурсів. Однак при будь-якому високому рівні соціально-екологічного розвитку регіональний фактор буде мати місце, так як люди народжуються і виховуються в певному соціально-культурному середовищі; ресурси, виробництво розташовуються на певних територіях. Не мобільність трудової сили і обмеженість ресурсів створює просторову диференціацію факторів і умов розвитку, а це тягне проблему ефективного використання екологічних ресурсів.

Розглянемо більш детально фізико-географічне розташування Вінницької області.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

2.3.1/ Географічне розташування та кліматичні особливості території Вінницької області.

Вінницька область як адміністративно-територіальна одиниця України, яка утворилась 27 лютого 1932 року та є одним із найбільших регіонів України, що займає площу 26517,6 кв. км. Територія країни розташована на правому березі річки Дніпро в межах Придніпровської та Подільської височин.

За розмірами території Вінницька область посідає 8 місце серед інших регіонів України. В адміністративному відношенні область поділяється на 27 районів, 2 міські об'єднані територіальні громади, 1 сільську об'єднану територіальну громаду, 28 селищних та 658 сільських рад, 1504 населених пункти, з них 29 селищ міського типу, 18 міст, у тому числі 6 міст обласного значення.

Вінниччина має найбільше сусідніх областей серед всіх областей України. На заході місто Вінниця межує з Чернівецькою та Хмельницькою, на півночі з Житомирською, на сході з Київською, Кіровоградською та Черкаською, на півдні з Одеською областями України та з Республікою

Молдова, в тому числі частина кордону приходиться на невизнане Придністров'я.

Земельний фонд області складає 2649,29 тис.га, територія суші становить 2605,8 тис.га, або 98,4% від загальної площі області, решта 43,4 тис.га (1,64%) зайнята внутрішніми водами. Дві третини (2014,5 тис.га) території зайнято сільськогосподарськими землями, під лісами та іншими лісовкритими площами - 14,3%, забудовані землі займають 4,1%, болота - 1,1%, інші землі (господарські двори, дороги, піски, яри, кам'яністі місця тощо) — 2,81%.

Водні ресурси Вінницької області складаються із об'ємів поверхневих і підземних вод. Поверхневі води області зосереджені у водних об'єктах — річках, водосховищах, ставках, каналах тощо. Використовуються водні

ресурси області для питного та технічного водопостачання, судноплавства, риборозведення, зрошування земель і гідроенергетики.

В цілому, річки Вінницької області можна поділити за такими категоріями:

- великі річки — 2 (Південний Буг і Дністер), довжиною по території Вінницької області, що становить 0,1%;

- середні річки — 4 (Соб, Гірський Тікич, Мурафа, Рось), загальною довжиною 348 км, що становить 0,1%;

- малі річки (довжиною понад 10 км) — 226;

- струмки (довжиною менше 10 км) — 3594 загальною довжиною 10935 км, що становить 99,8%.

Басейн Південного Бугу займає 62% території області (16,4 тис. км),

густота річкової мережі цього басейну становить 0,43 км². Всього

нараховується 2230 річок довжиною 7226 км, з яких середні річки: Соб та Гірський Тікич (початок); 49 водосховищ загальною площею 9246,6 га.

Річка Південний Буг. Довжина 857 км, а площа басейну 8000 км². Бере початок в Подільській височині. Річище завширшки 10/15 м і глибиною 0,2-

2,5 м з великою швидкістю течії. Річка Південний Буг має велике народно-господарське значення. Його воду використовують для зрошення, промислового і комунального водопостачання.

До внутрішніх вод області належать численні ставки та водосховища.

Тут налічується більше 2500 ставків, загальна площа їх перевищує 20 тис.га.

У області розташовано 60 водосховищ. Найбільші водосховища — Ладжинське, Сандрацьке, Сутиське і Дмитренківське.

Болота на території Вінниччини розташовані по долинах річок.

Найбільше боліт у північній і середній частинах області. Найбільші площі боліт є вздовж Згару, Рову, Собі, Соврані, Постолової, Десни.

Важливу роль у водному господарстві Вінниччини відіграють підземні води, як найбільш надійне джерело доброякісної питної води. Прогнози запаси підземних вод області становлять 324,9 млн. м³/рік, затверджені

експлуатаційні запаси — 45,7 млн. м³/рік. Щорічно використовується, в середньому, від 7 до 10% прогнозованих ресурсів, в окремих районах (Вінницький, Калинівський, Козятинський) цей показник наближується до 20%.

На одного жителя Вінницької області, без врахування транзитного стоку Дністра, припадають наступні річні об'єми місцевого стоку: середньобагаторічного — 1,5 тис.м³; маловодного — 1,1 тис.м³; дуже маловодного — 0,75 тис.м³.

Наявні водні ресурси області (поверхневі та підземні) забезпечили у 2018 році потреби населення та галузі економіки у водних ресурсах в необхідній кількості.

На Вінниччині поширені лісостепові ландшафти. В лісах переважають широколистяні породи дерев: граб, клен, липа, дуб, сен. Трав'яниста рослинність характеризується великою різноманітністю. Лише диких рослин нараховується біля тисячі видів.

Клімат області — помірно-континентальний. Середня температура січня: -6°С, річна кількість опадів: 520-590 мм, з них 80% випадають в теплий період [1,187].

2.1.2. Соціальний та економічний розвиток Вінницької області

Вінницька область одна з найдинамічніших регіонів України. Окрім всього Вінницька область є однією з найбільш привабливих місць в Україні для життя, роботи, здобуття освіти, для відпочинку і виховання дітей. Якісна освіта, медичне обслуговування, доступні культурні блага, упорядковане житло формує сприятливі умови для життя і відпочинку. Великі можливості для самореалізації і розкриття творчого потенціалу надає кращі кар'єрні можливості для найбільш обдарованих, освічених і амбітних людей.

Вінницька область одна з найбільш активних учасників міжнародних економічних відносин, яка приймає участь в обміні знаннями, людьми, продуктами та капіталами на міжнародних ринках. Сприятливі умови життя та ведення бізнесу роблять Вінницьку область привабливою для зовнішніх та

внутрішніх інтересів.

У перші роки переходу до ринку, при реалізації курсу повної лібералізації незбалансованої економіки міста, що дісталася у спадок від СРСР, Вінниця постраждала значно більше, ніж інші регіони країни. Це зумовило позицію виконавчої влади міста за змістом проведених економічних реформ. Формування соціально-економічного комплексу міста відбувалося не на принципах вільної гри ринкових сил, а під безпосереднім впливом політики, що проводиться Урядом в інтересах її жителів.

Вінниця може і повинна взяти найактивнішу участь в реалізації економічної доктрини, оголошеної Президентом України на перспективу, головним змістом якої є «Диверсифікація економіки за рахунок переробних галузей», тим більше що вона повністю відповідає інтересам довгострокового розвитку міста. Це означає, що головні питання, які повинні бути вирішені в ході реалізації стратегії соціально-економічного розвитку міста Вінниця та Вінницької області на період до 2027 р, визначаються як комплексні структурні та інституційні перетворення в різних сферах і галузях економіки міста.

У соціальній сфері економічний розвиток міста в останні роки спирався на активне зростання реальних доходів населення. У Вінниці склався відтворювальний контур соціально-економічної системи, пов'язаної з випереджаючим зростанням доходів населення і розширенням виробництва якісних соціальних послуг, спрямованих на задоволення зростаючого платоспроможного попиту. Даний фактор є одним з найбільш важливих при формуванні довгострокового горизонту стійкого зростання економіки столиці.

Важливість формування довгострокової стратегії розвитку Вінниці диктується також внутрішніми проблемами розвитку міста, зокрема, складністю розв'язуваних соціально-економічних завдань, масштабністю реалізованих містобудівних та інфраструктурних проектів.

Однією з головних проблем розробки стратегії довгострокового розвитку Вінниці до 2027 р і одночасно вихідним положенням формування

«дерева цілей» є визначення генеральної мети соціально-економічних перетворень на цей період. Очевидно, що процес формування генеральної мети стратегії розвитку Вінниці повинен відповідати природним прагненням і

бажанням населення міста в частині поліпшення якості їхнього життя. Тому цілком припустимі якісні постановки глобальних цілей, підтримуваних абсолютною більшістю жителів міста, таких як: максимальне задоволення матеріальних і духовних потреб населення, стабільний розвиток і підвищення ефективності економіки і т.д.

Розробка стратегії соціально-економічного розвитку Вінниці на період до 2027 р. здійснюється у формі стратегічного плану-прогнозу. Стратегія розвитку транспортної мережі України відводить важливу роль Вінницькій області в якості моста між швидко зростаючими економіками Європи. Через

територію Вінницької області з півдня на північ прокладені магістральні нафто і газопроводи, яким відкладено помітне місце в реалізації стратегічного проекту будівництва трубопроводу газопроводу.

У найближчі два-три роки передбачається модернізація трубопровідного транспорту в Вінницькій області для збільшення його пропускної здатності.

Інноваційна програма оцінюється в 1 млрд.грн. Однією з пріоритетних завдань Вінницької області вважає подальший розвиток річкового транспорту, а також малої авіації. Вінницька область – одна з визнаних лідерів в Україні з розвитку ІТ-галузі. За рівнем проникнення інтернету Вінницька область займає місце в

першій п'ятірці регіонів України. За проникненням сотового зв'язку – в десятці регіонів лідерів.

З метою досягнення інноваційного та технологічного лідерства за пріоритетними напрямками модернізації та розвитку економіки регіону в

Вінницькій області реалізується проект «ІНО-2020». Його концепція затверджена розпорядженням Уряду України від 17.11.2008 року №1662-к і передбачається створення потужного інноваційного центру на наявній освітньої, майнов-дослідницької та виробничій бази.

Основним результатом реалізації проекту повинен стати інноваційний

НУВБІП України

прорив по семи напрямкам:

- інноваційно-телекомунікаційні системи;
- наноелектроніка та інтелектуально-силова електрика;

НУВБІП України

- нанотехнології створення перспективних матеріалів для машинобудування та медицини;
- медицина високих технологій, медичні біотехнології та фарматехнології;

НУВБІП України

- раціональне природокористування та глибока переробка природних ресурсів;

НУВБІП України

- ядерні технології та технології для ядерної енергетики.

Хоча подібна постановка цілей позбавлена кількісної визначеності, такий підхід до їх формування виправданий – він дозволяє задати загальну

НУВБІП України

спрямованість вектору соціально-економічного розвитку. Ефективність такого підходу формування генеральної мети стратегії можна істотно підвищити за рахунок використання принципу «рівняння» при економічному цілепокладанні на розвинені в економічному відношенні країни, які досягли більш високих результатів і випереджають Росію в рівні економічного розвитку.

НУВБІП України

НУВБІП України

НУВБІП України

2.2. Антропогенний вплив на природне середовище

Антропогенним впливом на навколишнє середовище є будь-яка людська дія на окремі природні компоненти або геосистеми в цілому в результаті господарської діяльності. Виходячи з такого визначення, основними факторами, що обумовлюють екологічний стан на території Вінницької області, є діяльність підприємств теплоенергетики, сільсько-господарських комплексів, переробної промисловості, об'єктів машинобудування, транспорту, накопичення побутових та промислових відходів.

Поряд із другорядними подіями, які прямо або опосередковано могли вплинути на екологічну стабільність регіону, певний резонанс на масу безпідставних чуток викликали вибухи на складах боєприпасів в околицях міста Калинівка, що сталися наприкінці вересня 2017р. Завдяки своєчасно вжитим заходам з вивезенням та утилізацією компонентів ракетного палива ще у 200-х роках, особливої шкоди для довкілля з точки зору хімічного забруднення ця ситуація, завдяки чіткій взаємодії військових та оперативних підрозділів вдалось забезпечити цілісність таких небезпечних для довкілля об'єктів, як склади ХЗЗР та мінеральних добрив, резервуари палива АЗС, мульові майданчики очисних споруд, тощо.

Знаковими подіями 2017 року стала чергова реорганізація державного органу екології та природних ресурсів шляхом його злиття з департаментом агропромислового розвитку, розробка та створення нової структури офіційного сайту департаменту, видання науково-популярного покажчика «Птахи Вінниччини» заходи з розчистки парків, берегоукріплювальні роботи, розчистка русел річок тощо.

Забруднення атмосферного повітря – це будь-яка зміна його складу і властивостей, що негативно впливає на здоров'я людини і тварин, стан рослинного покриву і екосистеми та полягає у викиді в атмосферу хімічних

речовин, твердих частинок і біологічних матеріалів, здатних викликати шкоду для здоров'я людини та інших життєвих організмів.

Протягом 2020 року в довкілля Вінницької області від стаціонарних джерел забруднення потрапило майже 156 тис.т забруднюючих речовин порівняно з 2019 роком обсяг викидів збільшився на 30,0%, що пов'язано зі збільшенням будівництва, виробництва харчових продуктів, добувної промисловості, виробництва електроенергії та розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи.

Кількість викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на квадратний кілометр території по області протягом 2020 року склала 5,9 т. Найвища щільність викидів забруднюючих речовин у розрахунку на квадратний кілометр припадає на місто Ладижин – 4306 т, а також на міста Жмеринку (281 т), Вінницю (198 т).

На душу населення в середньому по області припадає 98,4 кг викинутих у повітря забруднюючих речовин; найвищим цей показник є по м.Ладижин (3964,7 кг), м.Хмельник (183,7 кг), м.Жмеринка (146,1 кг) та м.Вінниця (36,7 кг). Для наочності вивчення розглянемо показники забруднення повітря в табл. 2.1.

Таблиця 2.1. Викиди в атмосферне повітря від стаціонарних джерел по містах обласного значення та районах Вінницької області

	Обсяги викидів, т	У %	У тому числі			
			Діоксину сірки		Діоксину азоту	
			т	У % до 2012р.	т	У % до 2020р.
Вінницька область	155802,4	130,0	71933,2	140,8	10618,6	130,9
м. Вінниця	13643,4	113,1	118,2	155,3	618,4	93,4
м. Жмеринка	5056,4	104,2	6,2	49,6	8,3	184,4
м. Козятин	60,3	148,6	0,6	188,0	4,0	92,9
м. Ладизжин	94740,2	143,4	71012,8	140,5	3469,9	131,5
м. Могилів-Подільський	29,0	108,6	1,1	36966,7	11,3	93,5
м. Хмільник	5147,9	123,9	3,7	564,1	6,3	193,4

Джерело:

Основними забруднювачами повітря в області залишаються підприємства енергетичної промисловості, сільського господарства, переробної промисловості та транспортні підприємства (табл. 2.2.).

НУБІП України

Таблиця 2.2. Викиди забруднюючих речовин від стаціонарних джерел за секторами виробничих та технологічних процесів у 2020 році

	Обсяги викидів			
	забруднюючих речовин		діоксида вуглецю	
	т	% до загального підсумку	Тис.т	% до загального підсумку
	1	2	3	4
Усі види економічної діяльності	155802,4	100,00	6360956,4	100,00
Сільське, лісове та рибне господарство	18443,3	11,84	100048,8	1,57
Добувна промисловість та розроблення кар'єрів	310,1	0,20	13602,7	0,21
Переробна промисловість	5540,9	3,56	444236	6,98
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	126812,7	81,39	5340793,7	83,96
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	45,3	0,03	513,8	0,01
Будівництво	189,3	0,12	6875,9	0,11
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	59,1	0,04	4370,6	0,07

Транспорт, сільське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3431,4	2,20	420474,5	6,61
Фінансова та страхова діяльність	6,4	0,004	295,3	0,00
Операції з нерухомих майном	39,7	0,03	5634	0,09
Державне управління оборона; обов'язкове соціальне страхування	501,7	0,32	14514,4	0,23
Освіта	266,3	0,17	4601,8	0,07
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	155,9	0,10	4933	0,08

Джерело:

У Вінницькій області, як в цілому в Україні, в останні роки

спостерігаються аномальні спекотні періоди, які повторюватимуться частіше

та стануть більш тривалими. Найближчим часом варто очікувати суворі зими,

коли низькі значення температур (-32°C) можуть затягуватись на тиждень-два.

Також змінились дати початку сезонів. Особливо це стосується весни (тобто

перевищення протягом кількох днів середньодобової температури повітря 0

градусів): тепер вона починається 26 лютого, на два тижні раніше. Початок

літа – коли середньодобова температура вище 15°C раніше припадав на

24-26 травня, то тепер – 18-го. Осінь раніше починалась 7-10 вересня, а

останніми роками – 5-го.

Синоптиками попередньо вже зроблено прогноз щодо того, що через 30-

35 років (приблизно до 2050 року) на території Вінниччини відбудеться зміна

помірною-континентального клімату на субтропічний.

Ще одна особливість природи Вінницького краю. при зустрічі

холодних океанських повітряних мас із розжареним повітрям, надзвичайно висока вірогідність повітряних шквалів, граду, злив та гроз.

Основним джерелом забруднених стічних вод є комунальне господарство, на яке припадає 86% від загального обсягу таких скидів, промисловість – 14%. Підприємства комунального господарства скинули забруднених стоків – 0,712 млн.м³, промисловості – 0,121 млн.м³.

У звітному періоді 2020 році Державної екологічної інспекції у Вінницькій області проведено 432 перевірки дотримання вимог водоохоронного законодавства. До адміністративної відповідальності притягнуто 199 осіб на суму 25,6 тис. грн. За шкоду заподіяну навколишньому природному середовищу пред'явлено 179 претензій на суму 543,4 тис. грн.

При переробці дотримання вимог водоохоронного законодавства суб'єктами господарювання, основними порушеннями є: самовільний водозабір без дозволу на спеціальне водокористування, перевищення встановлених нормативів скиду забруднюючих речовин та порушення правил ведення первинного обліку кількості вод, що скидаються у водний об'єкт.

Стан природокористування в частині використання водних ресурсів на території Вінницької області характеризується сталим розвитком. Найбільшою проблемою є зміна якості природних вод через забруднення водних об'єктів внаслідок недостатньої очистки стічних вод на очисних спорудах області. Загальною проблемою майже всіх очисних споруд каналізації області залишається наднормативне забруднення стічних вод, що скидаються у поверхневі водойми. Це пов'язано із зношеністю та технічно застарілим обладнанням очисних споруд.

Найбільшим водокористувачем в області є: ВП «Західенерго» Ладжинська теплова електрична станція та КП «Вінницяоблводоканал». Так, на 44 річках, притоках Південного Бугу, Дністра, Дніпра встановлено 95 створів контрольних спостережень.

Якість води річок області впродовж останніх 5-ти років залишається стабільною, без суттєвих змін і в цілому задовільно (табл. 2.3.). Вміст

НУБІП України
 більшої забруднюючих речовин не перевищує ГДК для водойм господарсько-побутового призначення. Вода річок Вінницької області забруднена органічними сполуками, при чому таке забруднення спостерігається протягом року. Це свідчить про забруднення вод побутовими

НУБІП України
 стоками
 Таблиця 2.3. Оцінка якості води окремих ділянок річок Вінницької області в 2020 році

НУБІП України

№	Басейн річки, річка	Стан за класом		Ступінь чистоти за класом	
		Середні	найгірші	середні	Найгірші
1	р. Дністер	Добрі	добрі	чисті ○○	Чисті
2	р. Південний Буг	Добрі	добрі	чисті	Чисті
3	р. Рів	Добрі	добрі	чисті	Чисті
4	р. Соб	Добрі	добрі	чисті ○○	чисті

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Так, з огляду на показники таблиці 2.3. можна сказати, що кисневий режим річки Південний Буг задовільний, розчинений кисень знаходиться у межах $2,80 - 17,50 \text{ мг O}_2/\text{дм}^3$ при нормі не менше $4,0 \text{ мг O}_2/\text{дм}^3$.

За результатами аналізу відбулось відчутне погіршення якості і безпечності питної води в порівнянні з показниками минулих років, як по мікробіологічним так і по санітарно-хімічним показникам. Якщо в 2018 році показник мікробіологічного забруднення водопровідної води склав 4,9%, то вже в 2020 році він склав 9,7% (виявлені бактерії групи кишкової палички).

Високі відсотки нестандартної води за бактеріологічними показниками реєструвались в Чернівецькому районі – 31,9%, Могилів-Подільському районі – 20,1%. Низькі відсотки – в Тиврівському районі – 0,2%, Калинівському – 3,2%, Іллінецькому районі – 4,2%.

Перевищений вміст нітратів в воді виявлений в Могилів-Подільському районі – 23,1%, Шаргородському – 13,8%, Вінницькому – 11,5%. По децентралізованому водопостачанню показник питомої ваги води, що не відповідає нормативам по мікробіологічних показниках зріс з 18,6% в 2018 році до 32,6% в 2020 році, по хімічних показниках – з 14,2% до 29,5%, що не відповідає вимогам по вмісту, нітратів, загальної жорсткості, органолептичних показниках.

Отже в даному випадку для жителів Вінниці різко підвищується визначеність в розумінні масштабів зміни якості їх життя при досягненні заданих цільових рубежів. Головна мета розвитку Вінниці повинна відповідати Конституції України, яка встановлює, що політика України, як соціальної держави, повинна бути спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини. Реально, саме з цього принципу сьогодні і будується політика соціально-екологічного розвитку міста. У зв'язку з цим генеральною метою стратегії визначено послідовне підвищення якості життя вінничан, досягнення якого здійснюється на основі сталого соціально-екологічного розвитку міста.

НУБІП України

Бажаним є таке майбутнє Вінниці, в якому її мешканцям будуть створені умови для самореалізації та екологічно-чистого життя. Для підвищення визначеності в розумінні масштабів зміни якості життя пропонується

НУБІП України

орієнтуватися на рівень європейських стандартів. У процесі покращення довгострокової, екологічної стратегії розвитку Вінниці, повинні бути найтіснішим чином пов'язані всі вагомні компоненти. Проект стратегії повинен визначати містобудівну політику, реалізовану Урядом Вінниці в рамках

НУБІП України

Генерального плану розвитку м.Вінниця. Досвід проведення ринкових реформ в Україні та аналіз їх наслідків свідчить про необхідність підвищення ролі

НУБІП України

виконавчої влади Вінниці на період реалізації нової стратегії в якості: головного інституту регулювання ринкових відносин, посилення їх нормативно-правової бази, гаранта соціальної справедливості; агента

НУБІП України

економічної діяльності господарюючого суб'єкта, що використовує права одноосібного власника або акціонера, пайовий учасник; органу, що сприяє розвитку підприємництва;

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ПОКРАЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ У М.ВІННИЦЯ ТА ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ДО 2027 РОКУ

3.1. Напрямки державної політики України в галузі регіональної охорони довкілля

Екологічна політика держави передбачає комплекс заходів, спрямованих на охорону навколишнього природного середовища. На загальнонаціональному рівні екологічна політика є одним із важливих напрямів, як внутрішньої, так і зовнішньої політики держави, пов'язаним з відтворенням природних ресурсів і забезпеченням стабільності природоохоронної системи, а також динамічності їх розвитку.

Нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу України. А проблема є в тому, що Україна в спадщину від Радянського Союзу одержала економічно розвинуті підприємства, але вони були створені на основі командно-адміністративної системи господарювання, тобто в умовах інтенсивної індустріалізації питання охорони навколишнього середовища не було першочерговим. Рівень техногенного навантаження на природне середовище в Україні був у декілька разів вищим за аналогічні середньоєвропейські показники, а обсяг енергетичних витрат у пострадянських технологічних процесах у декілька разів перевищував рівень використання провідних технологій.

Економіці України притаманна висока питома вага ресурсномістких та енергоємних технологій, впровадження та нарощування яких здійснювалося найбільш «дешевим» способом – без будівництва відповідних очисних споруд.

Це було можливим за відсутності ефективно діючих правових, адміністративних та економічних механізмів природокористування та без урахування вимог охорони довкілля. Ці та інші чинники, зокрема низький рівень екологічної свідомості суспільства, призвели до значної деградації

довкілля України, надмірного забруднення поверхневих і підземних вод, повітря і земель, нагромадження у дуже великих кількостях шкідливих, у тому числі високотоксичних, відходів виробництва. Отже слід виділити головні

причини, що призвели до загрожуючого стану довкілля в Україні, зокрема:

застаріла технологія виробництва та обладнання, висока енергомісткість та матеріаломісткість, що перевищують у два-три рази відповідні показники розвинутих країн; високий рівень концентрації промислових об'єктів;

несприятлива структура промислового виробництва з високою концентрацією

екологічно небезпечних виробництв; відсутність належних

природоохоронних систем (очисних споруд, оборотних систем водозабезпечення тощо), низький рівень експлуатації існуючих

природоохоронних об'єктів; відсутність належного правового та

економічного механізмів, які стимулювали б розвиток екологічно безпечних

технологій та природоохоронних систем; відсутність належного контролю за охороною довкілля.

На сьогоднішній день, європейський напрям розвитку соціально-економічної сфери дає можливість Україні, зі вступом до ЄС, перейти на

якісно новий рівень. Інтеграція нашої держави до європейських політичних та

економічних структур стала одним із головних зовнішньополітичних пріоритетів. У процесі інтеграції наша держава набуває розвитку певного рівня, у тому числі у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Обов'язок кожного громадянина України не заподіювати шкоди

природі та відшкодувати завдані збитки регламентований ст. 66 Конституції України. Поліпшення стану навколишнього природного середовища,

забезпечення екологічної безпеки людини і раціональне використання

природних ресурсів – основні положення головного закону України.

Одним з інструментів реалізації національної екологічної політики є оцінювання впливу стратегій, програм, планів на стан навколишнього

природного середовища, що передбачає удосконалення екологічного законодавства в частині застосування стратегічної екологічної оцінки як

НУВБІП УКРАЇНИ

обов'язкового інструменту стратегічного планування розвитку соціально-економічного розвитку Центрально-європейського та Східно-європейського регіонів робить стратегічну екологічну оцінку важливим інструментом оцінювання впливу на навколишнє природне середовище, зокрема у транскордонному контексті.

НУВБІП УКРАЇНИ

Реалізація екологічної політики потребує ефективного функціонування системи законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, спрямованого на досягнення національних пріоритетів.

НУВБІП УКРАЇНИ

Основними вимогами до такого законодавства є його відповідність Конституції України, наближення до відповідних директив Європейського Союзу (ЄС), забезпечення впровадження багатосторонніх екологічних угод (конвенцій, протоколів тощо), стороною яких є Україна, соціальна прийнятність, реалістичність, економічна ефективність. Законодавство має

НУВБІП УКРАЇНИ

сприяти (гнучкому) застосуванню відповідних економічних інструментів для стимулювання впровадження інноваційних екологічних технологій, розв'язанню екологічних проблем на місцевому рівні.

НУВБІП УКРАЇНИ

Встановлення єдиних стандартів природоохоронної діяльності держав-членів є основою екологічної політики ЄС. Екологічні закони держав ЄС ґрунтуються на внутрішніх пріоритетах країни та обмежені заданим рівнем охорони довкілля.

НУВБІП УКРАЇНИ

Останніми роками можна спостерігати поступовий процес комплексного підходу європейців до вирішення екологічних питань. ЄС почав свою екологічну політику амбітних програм щодо охорони навколишнього середовища, які містили багато елементів сучасних ідей щодо сталого розвитку. Найбільш важливі цілі: запобігання, скорочення і обмеження

НУВБІП УКРАЇНИ

екологічного збитку; збереження екологічної рівноваги; раціональне використання природних ресурсів. Спочатку ЄС мав власні екологічні обґрунтування щодо подальшого розвитку, зумовлюючи внутрішні цілі ринку. Ці цілі мали оптимістичний характер щодо можливості кардинально змінити політику, але трохи згодом це стало розчаруванням.

З часом було запропоновано новий підхід до визначення цілей якості навколишнього середовища. Науково-дослідна діяльність щодо причин забруднення, складу забруднюючих речовин та критеріїв екологічних цілей стала в основі наступних кроків. Результатом цього процесу було визначення якості продукції з урахуванням екологічних норм та захист окремих компонентів навколишнього середовища (вода, повітря, ґрунтів тощо).

Значну увагу приділено охороні вод та поводженню з відходами, також запропоновано заходи для контролю за викидами в атмосферне повітря.

Формування екологічної політики ЄС мало критичну оцінку практичного успіху початкового періоду. У кінці XX ст. на європейському рівні з'явилася значна кількість громадських організацій з охорони навколишнього середовища, що стало причиною збільшення громадського неспокою щодо проблемних питань у сфері навколишнього середовища та впливу «зелених»

організацій і партій. Інтеграція екологічної політики і сталий розвиток стали ключовими елементами стратегічних документів ЄС. Наступний крок ЄС у вирішенні екологічних питань полягав у зменшенні двокисню вуглецю в процесі виробництва, але зустрів значний опір з боку держав-членів. Тож був упроваджений перехідний період щодо екологічного оподаткування. Країнам-

членам ЄС запропоновано визначити ключові проблеми своїх секторів економіки, щоб визначити цілі та сформулювати напрямки подальшої екологічної діяльності. Таким чином, досягнуто повного результату щодо нового цільового орієнтованого законодавства, що встановлювало

максимальні показники викидів для основних забруднювачів, але за державами-членами ЄС залишався вибір, як домогтися бажаного зниження.

Спільні підходи до розвитку промисловості, більш широке застосування стандартизації екологічного управління, добровільні угоди, співпраця з експертами держав-членів займають пріоритетне місце в політичному порядку

ЄС. Європейське співтовариство у своїх політичних документах взяло на себе зобов'язання щодо збереження, захисту і поліпшення якості навколишнього середовища та збереження здоров'я людини.

Соціально-економічний розвиток України в процесі децентралізації дозволяє перейти на ефективну модель сталого розвитку. Сьогодні, коли з'являється все більше ознак екологічної кризи в Україні, вдала екологічна політика має стати одним із провідних напрямів діяльності держави. Система політичних, законодавчих, виконавчих, судових заходів, що проводяться в межах екологічної політики, повинна сприяти пріоритетному вирішенню проблем навколишнього природного середовища. Екологічна політика в плані стратегічних орієнтирів має бути однією з основних у контексті проведення запланованих реформ.

Масштабні реформи і структурні перетворення в Україні передбачені на найближчі роки. Але екологічна ситуація до цього дня залишалася без належної уваги з боку держави. Сьогодні усвідомлення екологічних проблем і масштабу можливої катастрофи вимагає нового мислення і нового ставлення до того, що відбувається. Запобігти катастрофі можна лише спільними зусиллями державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу та громадянськості. Альтернативою такому розвитку подій є концепція екологічно збалансованого сталого розвитку. Вона є водночас теорією, методологією і значною частиною практики, яка реалізується в десятках країн і дає вражаючі результати, особливо стосовно поліпшення людського розвитку [7].

Для забезпечення належного екологічного стану актуальним залишається питання застосування механізмів проектно-орієнтованого управління. На сьогодні в Україні регулювання природокористування здійснюється за допомогою механізму адміністративно-правових форм управління через систему нормативно-технічних документів. Найважливішими з них є екологічні нормативи, правила і стандарти, які розробляються на основі природоохоронного законодавства з урахуванням екологічних вимог. Стандарти якості природного середовища – єдині вимоги, правила і нормативи, що відповідають сучасному рівню науково-технічного прогресу і висувуються до організацій з метою охорони природи на основі правильного співвідношення екологічних і економічних інтересів.

Отже, концепція екологічної політики безперервно розвивається, виявляючи нові рішення природоохоронних проблем, як у розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються. За останні два роки в Україні відбулися вагомі політичні зміни з усвідомленням політичною елітою неминучої децентралізації влади. Результатом проведення реформ, які відбуваються в Україні, повинно стати поліпшення соціально-економічних умов громадян, у тому числі й забезпечення екологічного розвитку. Під час подальшого реформування вітчизняні владні інститути мають розробити дієвий механізм сталого розвитку країни з урахуванням екологічного складника. А це залежить не стільки від формулювання на папері тієї чи іншої економічної політики, скільки від ефективного використання соціального капіталу на методологічних засадах проектного та програмного управління розвитком.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

3.2. Стратегія розвитку м. Вінниця на період до 2027 року

Вінниця є одним з найбільших міст Правобережної України, найбільшим містом Центральної України, адміністративним та територіальним центром Вінницької області. Стратегія розвитку м.Вінниця на період до 2027 року відображає нові амбітні цілі розвитку міста, які вказують шлях до досягнення його стало майбутнього як динамічного та креативного міста для Життя і роботи.

Концептуальною основою стратегії розвитку м.Вінниця до 2027 р. є перспективне бачення розвитку міста – основна ідея подальшого розвитку. При формуванні бачення, по-перше, необхідно врахувати ключові зовнішні виклики, визначити конкурентні переваги і надалі прагнути зміцнити свої позиції; по-друге, запорукою успішного розвитку міста є досвід стратегічного управління, спадкоємність і поступальний рух. Будь-яка творча політика вимагає максимальної суспільної підтримки і участі різних промадських, професійних і соціальних груп, а для цього важливо спільно визначати і формулювати основні проблеми і потреби громадян і взаємо пов'язати різні інтереси. Стратегія розвитку м .Вінниця на період до 2027 року базується на стратегічному плані соціально-економічного розвитку міста і концепції стратегії розвитку «Вінниця-2020», а також галузевих стратегіях, напрацьованих за останні роки. Нова стратегія дасть можливість активізувати весь наявний потенціал міста Вінниця та відкрити нову сторону його розвитку на користь вінничан, зацікавлених у створенні європейського міста та у відповідальному управлінні його розвитком.

Сьогодні місто Вінниця характеризується якісним автомобільним та залізничним сполученням з усіма регіонами країни та портами Азовського та Чорного морів. У 7,5 км на схід від залізничної станції м.Вінниця розташований аеропорт «Вінниця» Гавришівка. Місто активно розвивається як промисловий та адміністративний центр регіону, пов'язаний з іншими регіонами держави. У місті є представництва органів державної влади і міжнародних інституцій: територіальне управління Рахункової палати України по Вінницькій,

Житомирській, Кіровоградській та Хмельницькій областях, Штаб командування Повітряних Сил Збройних Сил України, Генеральне Консульство Республіки Польща та Координаційний центр Євро регіону міста.

Промисловий комплекс міста представлений більш ніж 50 великими підприємствами: ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика», ПАТ «Вінницький олійножировий комбінат», ТОВ «Барлінек-Інвест», ПРАТ «Вінницяпобутхім» та інші.

Інженерна інфраструктура міста включає в себе системи тепlopостачання (261,0 км), водopостачання (574,5 км) та водовідведення (575,2 км) електрозабезпечення та освітлення (19263 світло точок)

Сьогодні Вінниця активно розвивається як освітній та медичний центр. Місто відоме своїм медичним, технічним, педагогічним та аграрним університетами. Освітня система включає: 13 вищих навчальних закладів, 40 загальноосвітніх (37 з яких належать місту), 55 дошкільних (47 з яких належать місту) та 3 позашкільних навчальних закладів. Система охорони здоров'я представлена майже 40 лікувально-профілактичними та медичними установами, з яких 15 перебувають у власності м.Вінниці.

Основний напрямок розвитку м. Вінниця у тому, що місто повинне стати ще більш благополучним та економічно розвиненим містом. Але для забезпечення успішності досягнення цієї мети рух має відбуватися одночасно в трьох напрямках: розвиток людського потенціалу, території і економіки. У сучасних умовах інформатизації суспільства і постійно зростаючої мобільності населення, міста поставлені перед необхідністю конкурувати, перш за все, за людей, які бажають жити саме в цьому місті. У зв'язку з цим і напрямки розвитку міст за останні десятиліття серйозно змінилися. Протягом довгих років головний тренд багатьох міст був пов'язаний з розвитком виробництва, і Череповець не став винятком. Потім напрямок змінився: поступово став проявлятися запит до міста з боку самих жителів. Від бараків і комуналок місто поступово переходив до індивідуальних квартир і бужинків. Але забезпечити кожного жителя певною кількістю кв.м. житла, нехай навіть

сучасного і комфортного, на сьогодні явно недостатньо.

«Основна суть нового тренду розвитку міст на перший погляд досить банальна — це гуманізація міст. Місто для людини. Чи не для виробництва, не для розміщення і відновлення робочої сили, а для людини. У місті має бути приємно жити, творити, спілкуватися, рости дітей, зустріти старість.

В рамках розглянутої стратегії розвитку м.Вінниця на 2027 р., для кожного напрямку («Розвиток людини», «Розвиток території», «Розвиток економіки») визначено цільові показники і задані цільові значення досягнень м.Вінниця на 2020 і 2027 роки (табл. 3.1. – 3.3.).

Таблиця 3.1.

Показники розвитку людського потенціалу м.Вінниця на період 2020 та 2027 рр.

Найменування показника	Од. вимірювання	2020 рік	2027 рік
1. Індекс якості життя	Індекс	0,6	0,7
2. Проживання в місті Вінниця			
Ч1 Відношення грошових доходів населення на члена домогосподарства до прожиткового мінімуму	Індекс	2,26	2,26
Ч2 Частка населення, котра зараховує себе до категорії «бідні»	%	Не більше 15	Не більше 15
Ч3 Рівень офіційно зареєстрованого безробіття	%	1,2	1,15
Ч4 Частка випускників, які обрали ЄДІ і ОГЕ х технічних спеціальностей	%	74 – ЕГС 15 - ОГЕ	78 – ЕГС 16 - ОГЕ
Ч5 Тривалість життя	Років	73,5	74,0

Ч6	Число померлих дітей у віці до 1 року на 1000 живонароджених	чол.	5,1	4,5
Ч7	Смертність у працездатному віці на 100 тис.населення	чол.	450,0	400,0
Ч8	Число зареєстрованих влочинів на 100 тис.чол. населення	од.	2245	2242
Ч9	Частка багатоквартирних будинків, що мають поради будинку або ТСЖ	%	76	85
Ч10	Кількість відвідувань громадянами установ, заходів культури	од. на 1 жителя	6,8	7,3
Ч11	Оцінка громадянами можливості самореалізації в місті	Бал	46	60
Ч12	Оцінка громадянами довіри до муніципальної влади	Бал	47	50

Таблиця

3.2.Показники розвитку території міста Вінниця на період 2020 та 2027 рр.

Найменування показника		Од. вимірювання	2020 рік	2027 рік
1	2	3	4	5
T1	Заг. площа житл. приміщ. в серед. на 1 жителя	кв.м./чол.	24,9	26,3
T1	Забезпеченість території міста озеленених місцями загального користування	кв.м./чол.	4,7	5,2
T3	Експлуатаційна швидкість громадського транспорту з урахуванням зупинок	км/год	17,4	17,7

НУБІП України

Продовження таблиці 3.2.

1	2	3	4	5
T4	Індекс забруднення атмосфери	одн.одиниць	≤7	≤7
T5	Оцінка безпеки проживання городянами	бал	50	55
T6	Питома вага старого та аварійного житлового фонду	%	0	0
T7	Інтегральний коефіцієнт розвитку інформаційних технологій міста	коефіцієнт	0,94	1

Таблиця 3.3.

НУБІП України

Показники розвитку економіки міста Вінниця на період 2020 та 2027

Найменування показника		Од. вимірювання	2020 рік	2027 рік
E1	Кількість нових робочих місць (накопичить)	од.	6000	15000
E2	Бюджетозабезпеченість на 1 чол	тис. грн/чол	22	25
E3	Середньодушовий обсяг інвестицій в основний капітал за все (великі і середні)	тис. грн/чол	130,2	72,2
E4	Середньодушовий обсяг інвестицій в основний капітал поза базових секторів економіки (великі і середні)	тис. грн/чол	18,28	22,31
E5	Частка середньооблікової чисельності працівників великих і середніх підприємств поза базових секторів економіки	%	82	85

E6	Обсяг податкових надходжень від суб'єктів МСП в консолідований бюджет області,	млн.грн	2020, ³ 521,1	2247,4 768,7
E7	В тому числі до міського бюджету	тис.грн/чол	90,28	144,35
E8	Обсяг платних послуг на душу населення	тис.грн/чол	160,8	243,7
E9	Оборот роздрібною торгівлі в розрахунку на одного жителя	Бал	50	55

Таким чином, конкурентоспроможне місто сьогодні – це місто, яке створило для своїх жителів умови для того, щоб вони могли реалізувати свої можливості і потреби абсолютно в будь-якій сфері життєдіяльності. З огляду на представлені показники в табл 3.1-3.3. можна зробити висновок, що місто Вінниця як і за попередньою своєю стратегією розвитку та і за наступною, період якої сягає до 2027 року прагне викарбувати та ще більш покращити умови життя та роботи в рамках власної території. Що стосується стратегічних пріоритетів екологічного розвитку міста, то Вінниця стоїть перед викликом створення нової економічної платформи для свого подальшого розвитку, що вимагає активізації економічної діяльності суб'єктів господарювання. Головним завданням при цьому є подолання проблеми недостатньої кількості сучасних робочих місць із високим рівнем оплати праці.

Міський ринок праці характеризується низькою гнучкістю та значними структурними диспозиціями, пов'язаними з невідповідністю попиту та пропозиції на ринку праці. Значним залишається приховане безробіття. Також у Вінниці існує необхідність оновлення технологічної бази для прискорення темпів заміни застарілих технологій та обладнання. Основні засоби багатьох існуючих підприємств є зношеними та морально застарілими. Такі підприємства повинні почати з процесу модернізації та оновлення своїх потужностей. Ключовим моментом в цьому є інвестування. Тому місто має розширити залучення приватних, іноземних та вітчизняних інвесторів, які

будуть готові інвестувати в наявні компанії, принесуть власні ноу-хау та нові технології, а також тих, які заснують нові компанії з якісними робочими місцями.

Внаслідок недостатнього фінансування розвитку фізичної інфраструктури у попередні роки перед Вінницею, як і перед більшістю міст України, стоїть завдання модернізації основних систем життєзабезпечення з метою забезпечення городян якісними послугами. Зокрема потребують вирішення такі питання:

- зношеність і застарілість систем електропостачання;

- значні втрати при виробництві, транспортуванні, розподілі водопостачання та зношеність мереж водо-каналізаційного господарства;

- недостатність транспортної системи міста, обумовлена значною зношеністю об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, недостатньою кількістю та понаднормативним використанням наявного рухомого складу міського транспорту, а також неоптимальною організацією дорожньо-транспортної мережі;

- відсутність комплексної системи поводження з побутовими відходами;

- зношеність інших об'єктів інфраструктури.

В умовах браку фінансових ресурсів в екологічній галузі та зростаючих вимог до якості усіх видів комунальних послуг розбудова дієвої та ефективної інженерно-транспортної інфраструктури для забезпечення населення міста комунальними послугами високого рівня постає в якості однієї з провідних цілей для майбутнього розвитку міста. На майбутнє в місті Вінниці планується вдосконалити транспортну систему, яка забезпечує високий ступінь мобільності громадян. Досягнення цієї мети передбачає формування доступної для громади сучасної транспортної системи, яка забезпечувала б високий рівень якості транспортних послуг та відповідала б екологічним вимогам за допомогою наступних заходів:

- розробка транспортної стратегії. На основі ретельного аналізу транспортної системи Вінниці має бути сформований документ, який міститиме конкретні інноваційні заходи, спрямовані на поліпшення роботи громадського транспорту, інших видів транспорту, розроблені у відповідності до принципів сталого розвитку та просторової стратегії розвитку міста;

- оновлення рухомого складу громадського транспорту та транспортної інфраструктури; вдосконалення мережі доріг. Це стосується подальшої реконструкції, будівництва та підтримки в належному стані міських доріг;

- організація дорожнього руху. Є необхідність розробити та запровадити концепцію оптимізації дорожнього руху. Вона має першочергово враховувати аспекти безпеки та надійності роботи транспортної системи;

- велосипедний транспорт. Реалізація міської ініціативи щодо використання велосипеда, як альтернативного екологічно безпечного міського виду транспорту.

- умови для пішоходів. У Вінниці має бути створена безперервна мережа пішохідних зон, забезпечуватимуться можливості для безпечного та безперешкодного пересування пішоходів на всій території міста.

Також наступною важливою ціллю для покращення екологічного стану в м. Вінниця є енергоефективність та захист навколишнього природного середовища.

Зростання цін на електроенергію є загальною тенденцією на світовому ринку. Вона впливає на рівень цін на електроенергію на внутрішньому ринку. Тому місцеві громади з метою зниження негативного фінансового ефекту від зростання цін на енергоносії змушені ініціювати заходи щодо раціонального використання енергії на власному рівні.

Зменшення споживання енергії є крайньою раціональною реалізацією на тенденції зростання цін на енергоносії в довгостроковій перспективі. У липні

2011 року Вінниця приєдналася до угоди мерів – найвищої у Європі ініціативи місцевих громад спрямованої на вирішення ключових енергетичних проблем. Суть цієї ініціативи полягає в підвищенні енергоефективності в рамках досягнення мети: «20-20-20», а саме: економія 20% споживання енергії та скорочення викидів двоокису вуглецю на 20% до 2027 року.

Заходи:

- план дій зі сталого енергетичного розвитку. Планується завершити підготовки і впровадження плану дій зі сталого енергетичного розвитку, який передбачає скорочення викидів двоокису вуглецю та економію споживання енергії відповідно до енергетичної політики Європи;

- збирання, переробка та знищення відходів. Покращення збору відходів, впровадження міської системи управління твердими побутовими відходами, яка забезпечить, як ефективний збір та утилізацію сміття, так і виробництво енергії з відходів;

- модернізація системи водопостачання. Передбачається модернізація мережі, оновлення матеріально-технічної бази «Вінниця водоканал»;

- стічні води та каналізація. Розбудова мереж зливної каналізації, систем водовідведення на всій території міста, а також модернізація обладнання для очищення стічних вод;

- газопостачання. Підвищення рівня безпеки в системі газопостачання;

- телекомунікаційна інфраструктура. Покращення і розширення телекомунікаційних мереж.

Ще одним важливим аспектом покращення екологічної сторони міста є вдосконалення рівня надання комунальних послуг. У Вінниці існує мережа комунальних сервісних підприємств, що перебувають у власності територіальної громади та підпорядковані виконавчим органам міської ради.

Функціонування цих підприємств обтяжене багатьма проблемами, які безпосередньо впливають на якість наданих послуг: застаріла інфраструктура та обладнання; значні експлуатаційні витрати; економічна нестабільність через не відповідність рівня цін на надані послуги економічно обґрунтованим

тарифам для покриття витрат.
 Місто, як власник цих компаній має право, більш того – воно повинно забезпечити дієву систему менеджменту на підприємстві, а також добиватись збільшення їх потужностей для задоволення потреб громадян. Для цього

планується застосувати наступні заходи:

- запровадити стандарти корпоративного управління;
- провести реконструкцію інвестиційних програм;
- операційне та фінансове управління;
- покращити показник та продуктивність якості обслуговування.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

3.3. Система фінансування екологічної галузі Вінницької області

Економічний механізм раціонального природокористування, що є основою сталого розвитку, у спрощеному вигляді являє собою систему заходів, спрямованих на більш ефективне використання природних ресурсів з урахуванням їх постійного вдосконалення та управління, цінноутворення, оподаткування, відтворення й охорони. Найважливішими функціональними елементами державної системи управління природоохоронною діяльністю є такі складники економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності [3]:

- механізм зборів та забруднення навколишнього природного середовища та спеціальне використання природних ресурсів;

- механізм відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення законодавства про охорону довкілля;

- система державного бюджетного фінансування природоохоронних заходів через головний розділ у складі відповідних бюджетів в «Охорона навколишнього природного середовища» (державний, республіканський АРК та місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища).

Наводимо обсяги капітальних інвестицій та поточних витрат на охорону довкілля Вінниці (табл. 3.4).

Таблиця 3.4.

Основні соціально-економічні характеристики Вінницької області

Територія, тис. кв. км.	12,8	Розташування: західна частина України	
Чисельність населення, млн. осіб	1,2569	У тому числі (%):	
		- міське	37
		- сільське	63

Основні галузі промисловості	карчова та перероблення с/г продуктів, машинобудування, виробництво з деревини та виробів із деревини, легка промисловість, виробництво електроенергії, тепла, газу та води	обсяг промислового виробництва, млрд. грн.	9,941
Основні галузі сільського господарства	рослинництво, тваринництво	обсяг продукції с/г: тис.т молока, тис.т м'яса, млн.шт яєць, тис.ц зернових та зернобобових, тис.ц картоплі, тис.ц овочів відкритого ґрунту	410,0 86,5 337,5 3250,0 6149,0
Транспортні магістралі	Автомобільні дороги з твердим покриттям, тис.км Залізничні шляхи загального користування, тис.км		3,3 0,610
Головні водні об'єкти: р. Тиса, р. Уж, р. Латориця, р. Тересля, р. Ріка, р. Боржава, оз. Синевир			
Інвестиції на охорону навколишнього природного середовища та раціональне природокористування в 2012 р. (з усіх джерел фінансування)		Державний фонд ОНПС, тис.грн	15 405,0
		Обласний фонд ОНПС, тис.грн.	603,97

Як видно з показників табл. 3.4, основна частка капітальних інвестицій в області спрямовувалась на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, тоді як майже половина поточних витрат на очищення зворотних вод.

Охорона довкілля стає невід'ємним складником державного управління,

тому політика в галузі екології та природних ресурсів України повинна виходити із забезпечення загальної екологічної безпеки і розвитку міжнародного природоохоронного співробітництва в інтересах нинішнього і майбутнього поколінь. Як свідчить об'єктивний аналіз ситуації, що склалася,

незважаючи на надзвичайно гострі суперечності світового співтовариства щодо проблеми майбутнього розвитку людини і цивілізації, реально існує система заходів, яка сприяє їх подоланню. Але це неможливо зробити самотужки. Необхідні добра воля і скоординовані дії міжнародної спільноти, адже екологічний стан і культура природокористування перестають бути внутрішньою справою окремих держав, оскільки сучасне людство існує за умов глобальної взаємозалежності (табл. 3.5.)

Таблиця 3.5.

Виконання місцевих програм, що потребували виділення коштів із

Вінницького обласного державного бюджету 2020 р.

Назва програми	Передбачено коштів з бюджету, тис. грн	Профінансовано, тис. грн.	Досягнуті результати
1 Програма перспективного розвитку природно-заповідної справи та екологічної мережі в Вінницькій області на 2006-2020 рр.	2 -	3 -	4 Затвердження проектів ексомережі Вінницької області на районному рівні, розробка та ведення земельного кадастру для територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території районів області
Програма моніторингу довкілля Вінницької області на 2009-2020 рр.	-	-	Створення та забезпечення функціонування інфраструктури регіональної системи моніторингу довкілля як основи інтеграції відомчих та ресурсних мереж в єдину систему спостережень

Продовження таблиці 3.5.

1	2	3	4
Програма реалізації природоохоронних заходів на 2020 р.	2695,0	1255,1	Вирішення основних екологічних проблем області, забезпечення її збалансованого економічного і соціального розвитку
Всього	2695,0	1255,1	

Крім того, для регіонів України та окремих підприємств важливим є впровадження системи екологічного моніторингу з урахуванням економічних інструментів, що має стати рушійною силою на шляху модернізації виробництва, ґрунтуючись на екологічній доцільності та економічній привабливості для потенційних інвесторів.

Мета створення системи моніторингу довкілля Вінницької області полягає у забезпеченні адміністративних органів і відповідних служб області даними про стан довкілля та науково обґрунтованими рекомендаціями щодо прийняття управлінських рішень з оперативного контролю над ним та запобіганні негативним екологічним ситуаціям.

Суб'єктами системи обласного екологічного моніторингу є спеціально уповноважені органи міністерств і відомств, управління обласної державної адміністрації, підприємства, установи та організації, які відповідно до своєї компетенції здійснюють спостереження за станом компонентів навколишнього природного середовища.

Забезпечення сталого розвитку повинно стати одним з основних пріоритетів діяльності регіональних органів державного управління. До найгостріших проблем охорони навколишнього природного середовища в Вінницькій області належить недостатнє фінансування природоохоронних заходів, основне джерело якого – фінансування цільових фондів охорони довкілля, які формуються за рахунок:

- екологічного податку та збору за забруднення навколишнього

природного середовища (заборгованість минулих років) – фонових джерел надходжень;

- грошових стягнень за порушення норм і правил охорони довкілля та шкоду, заподіяну порушенням норм і правил охорони довкілля та шкоду, заподіяну порушенням природоохоронного законодавства в результаті господарської та іншої діяльності.

Таблиця 3.6.

Надходження коштів екологічного податку, збору за забруднення довкілля та відшкодування збитків за порушення вимог природоохоронного законодавства у Вінницькій області

Фонд	Надійшло коштів, тис.грн.		Абсолютний приріст надходження коштів, тис.грн.	Темпи приросту, %	
	2019	2020		2019	2020
Державний фонд	2 586,7	8 489,9	5 903,20	3,28	228
Обласний фонд	1 724,4	2 400,0	675,60	1,39	39
Місцеві (міські, селищні, сільські) фонди	4 311,1	5 962,1	1 651,00	1,38	38
Усього	8 622,2	16 852,0	8 229,80	1,95	95

Так, з огляду на показники таблиці 3.6. можна сказати, що загальна сума надходження коштів від цих платежів у 2020 р. становила 16 852,0 тис.грн. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень займає плата за землю – 83,3 млн.грн. (9 місцеві бюджети), за використання лісових ресурсів – 24,9 млн.грн. (державний бюджет – 6,1 млн.грн. (відповідно 10,7 і 8,97 млн.грн.).

Упродовж 2020 р. до бюджетів усіх рівнів на території області мобілізовано від плати за використання природних ресурсів 135,43 млн.грн., у тому числі до державного бюджету – 21,587 млн.грн. до місцевих – 113,85

Усього	50 398 919	7 930 832	7 103 975	100,0	42 468 087	100,0
Охорона атмосферного повітря і проблеми клімату	247 441	133 246	-	1,7	114 195	0,3
Очищення зворотних вод	195 637 80	553 364	24 6782	7,0	190 104 16	44,7
Поводження з відходами	45 598 53	-	-	-	45 598 53	10,7
Захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	86 742 79	70 792 93	70 792 93	89,2	15 949 86	3,8
Збереження біорізноманіття і середовища існування	23 049 01	-	-	-	23 049 01	5,4

Продовження таблиці 3.7.

	1	2	3	4	5	6	7
Зниження шумового і вібраційного впливу (за винятком заходів щодо охорони праці)	121 462	-	-	-	-	121 462	0,3
Науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування	150 170	-	-	-	-	150 170	0,4

Інші напрями природоохоронної діяльності	1 477 033	164 929	-	2,1	14 612	34,4
					104	

Як видно з таблиці 3.7., основна частка капітальних інвестицій в області спрямовувалась на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, тоді як майже половина поточних витрат – на очищення зворотних вод.

Отже головними цілями економічних механізмів природокористування та природоохоронної діяльності є [3]:

- стимулювання природо користувачів до зменшення шкідливого впливу на довкілля, раціонального та ощадливого використання природних ресурсів, зменшення енерго- і ресурсомісткості одиниці продукції;
- створення за рахунок коштів, отриманих від екологічних зборів та платежів, незалежного від державного та місцевих бюджетів джерела фінансування природоохоронних заходів та робіт.

3.4. Шляхи удосконалення екологічного контролю стратегії

розвитку Вінницького регіону на основі використання нових підходів до

2027 р.

Аналіз практики показує, що частіше всього стратегічні плани розвитку регіону, на розробку яких було витрачено достатню кількість ресурсів, виявляються своєюрідною данню моді та одним із необхідних атрибутів органів управління, головною ціллю яких є отримання грошових коштів із державного бюджету. Натомість багатокількісність форм еколого-економічних взаємодій потребує системного використання адміністративних та економічних методів управління з метою забезпечення та розвитку

раціонального природокористування та дотримання вимог охорони навколишнього середовища. На думку експертів, Україні на даний час необхідний ефективний механізм природокористування, який відповідатиме перехідній економіці і який включатиме:

- вдосконалення умов і законодавства для засвоєння енергоприродозберігаючих технологій, підвищення надійності протиаварійних систем;

- розвиток схем використання різних податкових і кредитних пільг;

- використання штрафів за забруднення навколишнього середовища і недотримання стандартів природокористування та інші заходи.

В даний час в Україні впроваджуються декі елементи економічного механізму природокористування:

- використання принципу платності природних ресурсів;

- стимулювання екологічної активності підприємств шляхом стягнення штрафів за порушення екосистеми і платежів за забруднення довкілля;

- реалізація регіональних екологічних програм;

- екологічне страхування та інше.

Передбачається, що економічний механізм при цьому реалізується за допомогою послідовного здійснення всіх економічних інструментів.

Дослідження показують, що однією з основних і найважливіших причин ситуації, що склалася в Україні є фінансова політика держави в сфері природокористування та екології. Відповідно до існуючого механізму

використання коштів, всі кошти у вигляді плати за негативний вплив на навколишнє середовище, виявлене внаслідок проведення державного екологічного контролю (нагляду) на державному та регіональному рівні поступають в бюджет. Таким чином, немає цільової спрямованості цих коштів на рішення екологічних проблем.

Основними недоліками існуючого економічного механізму охорони навколишнього середовища і природокористування є відсутність дієвих стимулів зниження негативного впливу на навколишнє середовище,

раціональне використання природних ресурсів та застосування ресурсо- і енергозберігаючих технологій, а також явна недостатність обсягів платежів за викиди, скиди, розміщення відходів. Зібраних коштів не вистачає для фінансування природоохоронної діяльності та відтворення відновлюваних природних ресурсів в необхідних масштабах.

Аналіз літератури, нормативних матеріалів, постанов органів законодавчої та виконавчої влади, досвіду та результатів регіональних управлінь природнагляду дозволив виявити ряд актуальних напрямків вдосконалення екологічного контролю:

- розробка методичних основ формування програм, які реалізовуватимуть профілактичну та попереджувальну функцію екологічного контролю, шляхом створення умов для забезпечення довгострокових перспективних еколого-економічних параметрів природокористування, а так

само ліквідації накопиченого негативного екологічного потенціалу;

- вдосконалення механізму здійснення державного, виробничого і громадського екологічного контролю на основі використання сучасних засобів економіко-математичного моделювання діяльності природо

користувачів;- розвиток механізмів приватно-державного партнерства при формуванні та здійсненні інвестиційних програм, спрямованих на здійснення природоохоронних заходів;

- внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині цільового витрачання надходять до бюджетної системи України коштів, отриманих у

виділі штрафних санкцій за порушення вимог екологічного законодавства і плати за негативний вплив на навколишнє середовище;

- розвиток взаємодії, пов'язаної з соціальною відповідальністю бізнесу в частині реалізації заходів, спрямованих на зниження негативного впливу на навколишнє середовище;

- перехід від контролю фактичного стану у сфері охорони довкілля до контролю стратегією забезпечення цільових параметрів навколишнього середовища.

Необхідно законодавчо визначити функції і завдання органів екологічного контролю по реалізації цього напрямку діяльності. У кожному регіоні, в залежності від особливостей підприємств і переважаючих галузей економіки, стану навколишнього середовища, слід сформулювати специфічні цілі і завдання управління. В даний час органами державного контролю Вінницької області при здійсненні екологічного нагляду виявлені системні порушення в діяльності підприємств житлово-комунального господарства, які здійснюють водовідведення, очищення та скидання стічних вод. Ряд підприємств системи ЖКГ скидали стічні води без дозволу на скидання забруднюючих речовин в річкові акваторії.

Під час аналізу системи ЖКГ Вінницької області було встановлено, що основна частина підприємств-порушників режиму водокористування працює без дозвільних документів, що є підставою для застосування адміністративних санкцій. Відсутність дозволів і лімітів на скид стічних вод також загрожує підприємствам ЖКГ істотними фінансовими санкціями у вигляді плати за негативний вплив з коефіцієнтом і наступними позовами про відшкодування шкоди водним об'єктам. Подібна практика завдає істотної шкоди екологічним об'єктам. Наприклад, МУП «Водоканалу» міста Вінниця за півтора року завдав шкоди об'єкту в розмірі понад 200 млн грн. Причинами такого стану є: - значний знос устаткування (велика частина очисних споруд побудована в 60-70 роках минулого століття);

- при проектуванні нових очисних споруд застосовується застаріла технологія, що не забезпечує очищення стічних вод до сучасних нормативів;
- недотримання проектних схем експлуатації очисних споруд;
- низька виробнича дисципліна на підприємствах житлово-комунального господарства.

Отже для зниження негативних впливів на навколишнє середовище Вінницької області та недопущення системної кризи галузі, наглядові органи зобов'язані застосовувати адміністративні та фінансові санкції. В місцевих органах м.Вінниці є державна програма «Модернізації і реформування

ЖКГ». Згідно з програмою частка нормативно очищених стічних вод повинна бути трохи збільшена до 2020 року з поточною часткою в 14,4%.

Таким чином, по завершенню програми велика частина стоків регіону будуть скидатися у водні об'єкти неочищеними або недостатньо очищеними. Це

говорить про низьку ефективність програми в галузі охорони водних об'єктів. Рішення вище вказаних проблем зачіпає велику кількість

правових, економічних та політичних питань. Для їх вирішення необхідно застосувати системний (програмний) підхід із залученням всіх зацікавлених

сторін при розробці інноваційних проектів розвитку водокористування як складної соціально-економічної системи.

НУВБІП України

НУВБІП України

НУВБІП України

НУВБІП України

НУВБІП України

ВИСНОВКИ

НУБІП України

Представлена магістерська кваліфікаційна робота була присвячена дослідженню теми: «Екологічний контроль стратегії розвитку м.Вінниця та Вінницька область на період до 2027 року». В ході проведення дослідження було поставлено та виконано ряд завдань, а саме:

1. Охарактеризовано Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку». Так даний закон встановлює в Україні механізм стратегічної екологічної оцінки, який діє в країнах Європейського Союзу та передбачає, що всі важливі документи, зокрема, державні програми, повинні, у першу чергу, проходити стратегічну екологічну оцінку з урахуванням необхідних імовірних ризиків тих чи інших дій для довкілля. Метою ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» є встановлення сфери застосування та порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування на довкілля. Також в законі визначено методологію проведення стратегічної екологічної оцінки, яка складається з шести етапів.

2. З'ясовано екологічні проблеми та необхідність її державного регулювання. Найважливішими глобальними екологічними проблемами, що стоять перед сучасною людиною, є: забруднення навколишнього середовища; парниковий ефект; фотохімічний зміг; деградація ґрунтів; проблеми відходів; скорочення генофонду біосфери.

3. З'ясовано антропогенний вплив на природне середовище. Основним джерелом забруднених стічних вод у Вінницькій області є комунальне господарство, на яке припадає 86% від загального обсягу таких скидів, промисловість – 14%. Підприємства комунального господарства скинули забруднених стоків – 0,712 млн м³, промисловості – 0,121 млн м³. У звітному періоді 2020 році Державної екологічної інспекції у Вінницькій області проведено 432 перевірки дотримання вимог водоохоронного законодавства.

НУБІП України

НУБІП України

До адміністративної відповідальності притягнуто 199 осіб на суму 25,6 тис.грн. За шкоду заподіяну навколишньому природному середовищу пред'явлено 179 претензій на суму 543,4 тис.грн.

Вода річок Вінницької області забруднена органічними сполуками, причому таке забруднення спостерігається протягом року. Це свідчить про забруднення вод побутовими стоками. За результатами аналізу відбулось відчутне погіршення якості і безпечності питної води в порівнянні з показниками минулих років, як по мікробіологічним так і по санітарно-хімічним показникам.

4.Визначено напрямки державної політики України в галузі регіональної охорони довкілля. Українська державна політика в галузі охорони природного середовища і запобігання його забруднення є досить схожою на сьогоднішній день з політикою ЄС.

5.Розглянуто стратегії розвитку м.Вінниця на період 2027 року. Стратегія розвитку м.Вінниця на період 2027 року базується на стратегічному плані соціально-економічного розвитку міста, і концепції стратегії розвитку «Вінниця-2020», а також галузевих стратегіях, напрацьованих за останні роки.

Нова стратегія дасть можливість активізувати весь наявний потенціал міста Вінниця та відкрити нову сторону його розвитку на користь вінничан, зацікавлених у створенні європейського міста та у відповідальному управлінні його розвитком. Окрім всього в місті Вінниці планується вдосконалити транспорту систему, яка забезпечує високий ступінь мобільності громадян.

У липні 2011 року Вінниця приєдналася до угоди мерів найвищої у Європі ініціативи місцевих громад спрямованої на вирішення ключових енергетичних проблем. Суть цієї ініціативи полягає в підвищенні енергоефективності в рамках досягнення мети: «20-20-20», а саме: економія 20% споживання енергії та скорочення викидів двоокису вуглецю на 20% до 2027 року.

6.Проведено аналіз системи фінансування екологічної галузі Вінницької області. У Вінниці існує мережа комунальних сервісних підприємств, що

перебувають у власності територіальної громади та підпорядковані виконавчим органам міської ради. Функціонування цих підприємств обтяжене багатьма проблемами, які безпосередньо впливають на якість наданих послуг:

застаріла інфраструктура та обладнання; значні експлуатаційні витрати; економічна нестабільність через не відповідність рівня цін на надані послуги економічно обґрунтованими тарифами для покриття витрат.

7. Рекомендовано шляхи удосконалення екологічного контролю стратегії розвитку Вінницького регіону на основі використання нових підходів до 2027 р. Аналіз літератури, нормативних матеріалів, постанов органів законодавчої та виконавчої влади, досвіду та результатів регіональних управлінь природнагляду дозволив виявити ряд актуальних напрямків вдосконалення екологічного контролю, в тому числі ці напрямки є актуальними і для Вінницького регіону:

- розробка методичних основ формування програм, які реалізовуватимуть профілактичну та попереджувальну функцію екологічного контролю, шляхом створення умов для забезпечення довгострокових перспективних еколого-економічних параметрів природокористування, а так

само ліквідації накопиченого негативного екологічного потенціалу;

- вдосконалення механізму здійснення державного, виробничого і громадського екологічного контролю на основі використання сучасних засобів економіко-математичного моделювання діяльності природо користувачів;

- розвиток механізмів приватно-державного партнерства при формуванні та здійсненні інвестиційних програм, спрямованих на здійснення природоохоронних заходів;

- внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині цільового витрачання надходять до бюджетної системи України коштів, отриманих у

вигляді штрафних санкцій за порушення вимог екологічного законодавства і плати за негативний вплив на навколишнє середовище;

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України // База даних «Законодавство України» / ВР України: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-85943062D0D0%D0%B2%D1%80>

2. Про охорону навколишнього природного середовища Закон України XII від 25.06.1991 року № 1264 // База даних «Законодавства України» / ВР України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

3. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція // База даних «Законодавство України» / ВР України URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_015

4. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади Указ Президента України від 01.08.2002 р. № 683/2002 // База даних «Законодавство України» / ВР України URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/683/2002

5. (стратегію) державної політичної політики України на період до 2027 року: Закон України від 21.12.2010 р. № 2818 - VI // База даних «Законодавство України» URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17

6. Про екологічну експертизу Закон України від 09.02.1995 р. № 45/95 - ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17

7. Андрейцев В.І. екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики. Монографія – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2011. - с. 374-375

8. Андрейцев В.І. Гармонізація як форма оптимізації українського законодавства: проблеми методології (еколого – правовий контекст) // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Юри. науки – 2000. - № 38 с. 4-14

9. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики. Монографія –

Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2011., с. 970

10. Бондар О.І. Сучасний стан та перспективи розвитку української системи технічного регулювання в галузі охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки традиційного використання природних ресурсів / О.І. Бондар, В.Є. Барановська, С.В. Берзіна // Екологічні науки : науковий – практичний журнал / голов. ред. О.І. Бондар – Київ: ДЕА, 2012. - № 2. - с. 68-77

11. Бринчук М.М. Теоретические основы экологических прав человека // Государство и право. – 2004. - № 5. - с. 7

12. Боголюбов М. Референдумы по экологическим проектам // Государство и право. 1999. № 1. – с. 31-37

13. Бурко Р., Терещина Т. Экологические проблемы современного общества и их пути решения // Молодой ученый. – 2013. № 11. с. 237-238

14. Гетьман А.П. Законодавчі аспекти зародження екологічних прав людини // Вісник Академії правових наук України. 2000 р. № 1(20). – К.: Право, 2000. – с. 129-137

15. Гетьман А.П. Правовое обеспечение использования и охраны растительного мира // Экологическое право Украины. Учеб. пособие. – Харьков, Одисей. – 2007. – с. 288-302

16. Гетьман А.П. Процессуальные вопросы в природоресурсовом праве., учеб. Пособие. – К.: УМК ВО, 1989. – с. 52.197

17. Додина Е. Легализация общественных организаций в Украине // Юридический вестник. 2001. № 3. с. 133-138

18. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Вінницької області за 2020 рік / Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecovinnica.gov.ua>

19. Завиулин В.К. Причины и последствия загрязнения атмосферы // Атмосферные катастрофы. – 2015. - № 130. С. 5

20. Екологічне право України : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ.

навч. закл.] / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги Х. : Право, 2009. – 328 с.

21. Іванков Р. Ш. Роль і місце громадськості в екологічному управлінні

Дата оновлення 30.04. 2014 URL: <http://www.acabemy.gov.ua>

/ej/ej15/txts/12IRSHGEU.pdf.

22. Іртищева І. О. Оцінка параметрів сучасного рівня екологічно сталого розвитку сільських територій / І. О. Іртищева, Т. В. Стройко, М. І. Стегней //

Економіст. – 2014. – № 12. – с. 53-57

23. Іртищева І. О. Фактори та особливості екологічного сталого розвитку

сільських територій в умовах глобальних викликів / І. О. Іртищева, Т. В.

Стройко, М. І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 1. – с. 302-310

24. Королев В. А. Определение и классификация форм загрязнения //

Формы загрязнения, виды и источники. – 2014. – с. 11-15

25. Клапшов В. М. Экологические проблемы устойчивого развития // Экологические проблемы и влияние на развитие государства. – 2013. № 36

26. Кундиус В. А., Полгарыхин А. Л., Михайлушкин П. В. Инновационное развитие интеграционных процес сов в свеклосахарном подкомплексе АПК:

Монография. – Краснодар: Атри, 2011. – 362 с

27. Крупник А. С. Громадський контроль: історія та сучасність / А. С.

Крупник // Теорія та практика державного управління – Вип. 2 (18). – 2007. с. 81-83

28. Лариров Г. А. Общественный экологический контроль:

проблематика легального определения // Экологическое право. 2003. № 6

29. Лопатина М. Н. Новое в законодательстве об экологическом контроле // Правовое регулирование отношений с участием организаций и граждан.

Иваново, 1995

30. Лучков З. А. Влияние экологических катастроф на акваторию Мирового океана планеты // Качество жизни. – 2017. – № 111. – 7-9.

31. Малюдин А. А. морская и подводная жизнь // Выброшенные на берег морские обитатели и их подводная жизнь. – Новость. – 2018. – № 9. – с. 3-5

32. Малла В.А. Завершение экологической модернизации по добыче угля Китаем экологическим путем // экологические инновации мира. – 2018. - № 33. – с. 4-6

33. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф Энгельс, - 2-е изд. - М. : Госполитиздат, 1995. Т.1. – с.698

34. Позняк Е.В. Громадська екологічна експертиза в системі права екологічної безпеки. – У зб. : Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 16. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корещького НАН України, 2002. – с. 281-287

35. Петров В.В. Экология и система советского права // Правовые проблемы экологии. Сборник научно – аналитических обзоров советской и зарубежной литературы. М.,1980. – с. 24

36. Ризгаев А.Л., Михайлушкин П.В. Рыночные отношения и рынки в АПК: Учебное пособие / Под общ. Ред. академика РАН И.Т. Трубилина. – Краснодар: Просвещение – Юг, 2008. – 220 с

37. Рязаниева В.С. Экологические катастрофы современного мира // Китайский завод по разливу воды на Байкале. – 2016. - № 11. – с. 7-9

38. Бабенко М.А. Две важнейшие проблемы для обсуждения с лидерами стран большой двадцатки // Глобальные проблемы экологии и решение. 2019. - № 11. – с. 4-8

39. Розанов Т.А. Экологические проблемы современности // Проблемы экологии. – 2014. № 96 – с. 46-50

40. Салтовский О.І. Основи соціальної екології. – К.: МАУП, 1997. – 168 с. 33

41. Сучасний стан екологічної діяльності в одеському регіоні. Лекції в рамках семінару « Підвищення ефективності екологічного моніторингу та вдосконалення співпраці для зниження впливу антропогенних джерел забруднення в Нижньодунайському регіоні». Департамент екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації. Одеса 2016 р.

42. Федоровська О.Б. Громадський контроль в галузі охорони довкілля//
Право України. 2006. - № 2 – с. 113-116

43. Федоровська О.Б. Громадський контроль в галузі охорони довкілля:
проблеми та перспективи // юридична Україна. 2005. № 4. с. 70-74

44. Царик Т.С., Файфура В.В. Основи екології/Т.С. Царик, В.В
Файфура. – Тернопіль, 2003. 208 с.

45. Царенко О.М., Несветов О.О. Основи екології та економіка
природокористування// О.М. Царенко, О.О. Несветов. - Суми:
Університетська книга, 2004 – 400 с.

46. Черкащина М.К. Юридичні гарантії права природокористування (за
ред.. проф.. А.П. Гетьмана). – Харків: видавництво «Фінн», 2010. – с. 36

47. Черкащина М.К. Юридичні гарантії права природокористування (за
ред.. проф.. А.П. Гетьмана) : Монографія. – Харків: Вид «Фінн», 2010. – с. 36 -